

ანა ქირია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო

ნოქტურნი სემპაროს სტრუქტურა კლოტინთან*

საკვანძო სიტყვები: კლოტინი, გონება, მყოფი, აზროვნება, იერარქიზაცია

შესავალი

კლოტინის ფილოსოფიაში მყოფისა (τὸ ὄν) და (სუბიექტ-ობიექტის დიქოტომიაში განხორციელებული) აზროვნების მიღმური¹ ერთი (τὸ ἔν)² წარმოადგენს ყველაფრის პირველსაწყისს, მიზეზსა და წყაროს.³ ერთი ისე ბადებს ყველაფერს, რომ თავად არაფერი არ გააჩნია;⁴ უფრო ზუსტად, მის მიერ ყველაფრის განურჩეველი ფლობა⁵ შეუმეცნებელი და დაფარული რჩება⁶ და, ამიტომ, არაფრის ქონას⁷ უდრის. სინამდვილის ის

* ავტორი მადლობას უხდის წინამდებარე სტატიის ანონიმურ რევენზენტებს საყურადღებო შენიშვნებისათვის.

¹ *Enn.* VI 8, 8, 19-20; VI 7, 41, 35; III 9, 9, 10; VI 7, 17, 10; I 7, 1, 19-20; VI 9, 2, 46-47; V 3, 12, 48. შდრ. *Pl. R.* 509 b9; *Prm.* 142 a1.

² ნეოპლატონურ ფილოსოფიაში ერთის გაგებისთვის ვრცლად იხ. ქირია 2021.

³ *Enn.* I 3, 1, 3; II 9, 1, 21; III 8, 9, 4, 38; III 8, 10, 3; III, 8, 10, 27; V 1, 4, 30; V 2, 1, 1; V 5, 10, 12; V 3, 11, 16; V 4, 1, 12; VI 7, 15, 14; VI, 7, 23, 21; VI 8, 8, 9; VI 9, 3, 15; VI 9, 3, 49; VI, 9, 5, 36 და ა. შ.

⁴ *Enn.* III 9, 4, 8-9; V 2, 1, 5-6; VI 7, 15, 19-20.

⁵ *Enn.* V 3, 15, 31; V 9, 6, 3.

⁶ *Enn.* IV 8, 6, 1-3: ἥπερ οὐδὲν δεῖ μὴ ἔν μόνον εἶναι – ἐκέκρυπτο γὰρ ἄν πάντα μορφῶν ἐν ἐκείνῳ οὐκ ἔχοντα.

⁷ *Enn.* V 5, 13, 36; VI 8, 21, 24-25.

განზომილება, რომელსაც არ აქვს რაობა⁸ და განსაზღვრული ფორმა⁹, რომელშიც ერთი და ყველაფერი, ყველაფერი და არაფერი ერთმანეთისგან სრულებით არ სხვაობს, შესაბამისად, სხვაობა, ორობა და სიმრავლე გამქრალია,¹⁰ მათი გაქრობის გამო კი იხსნება მოძრაობა და ყოველივე გამოუთქმელ მდუმარებაში¹¹ იძირება, ყოფიერების კონსტიტუციურ კანონებს ამკარად არ ერგება. მეტიც, ასეთი „რამ“ არაფერს არ თანეწყობა და არც სინამდვილის განზომილებათა რიგში შეიძლება იქნეს შეყვანილი. ამგვარად, უმიმართებო, არასინთეზური¹², აბსოლუტური ერთი ყოფიერების კანონთა გაუქმებაა.

ბუნებრივია, მყოფი ვერ იქნება მხოლოდ ერთი. ის არის როგორც ერთი, ასევე მყოფი. მათი ორობისა და სხვაობის კვალად, მყოფი ერთი (έν ὅν), როგორც დიალოგ *ჰარმენიდში* აღწერილი,¹³ მყოფთა უსასრულო სიმრავლედ განიჭოტება. თავის იდეალურ გეგმაში მყოფი კავშირებისა და მიმართებების მრავალფეროვანი ქსელი, მკაცრად მოწესრიგებული, თვითკმარი სისტემა უნდა იყოს, სადაც, საკუთარი თვითების დაკარგვის გარეშე, ყველაფერი ყველაფერთან აუცილებელ ბმაში აღმოჩნდება,¹⁴ აზროვნება კი ყველაფრის არსებას თავისთავადი სიცხადით (ἐναργές) ჩაწვდება და არაფერი დაემალება¹⁵. პლოტინისთვის ვერც გრძნობადი კოსმოსი და ვერც მის ფორმირებაზე უშუალოდ პასუხისმგებელი დიანოეტური სული (ψυχή) ამ პირობებს ვერ აკმაყოფილებენ. მუდმივ ქმნადობასა

⁸ *Enn.* V 3, 12, 50-52: τὸ δὲ ἔστιν ἄνευ τοῦ “τί” ἔν· εἰ γὰρ τὸ ἔν, οὐκ ἂν αὐτοῖέν· τὸ γὰρ “αὐτὸ” πρὸ τοῦ “τί”.

⁹ *Enn.* V 5, 6, 5; VI 7, 17, 17. 40; VI 7, 33, 4; VI, 9, 3, 5; VI 9, 3, 39.

¹⁰ *Enn.* V 2, 1, 3-5; V 3, 15, 15-16; V 3, 16, 12-16; V 4, 1, 8; V 5, 6, 24-26; V 6, 4, 11-13; VI 7, 17, 42-43; VI 9, 2, 18 და ა.შ.

¹¹ *Enn.* V 3, 10, 16-18: οὐδὲ γὰρ ἔχει τὸ ἔν πάντη εἰς τί ἐνεργήσει, ἀλλὰ μόνον καὶ ἔρημον ὄν πάντη στήσεται; VI 7, 40, 20-21: οὔτε τὰ ἄλλα οὔτε αὐτὸν εἰδήσει· ἀλλὰ σεμνὸν ἐστήξεται. *მღრ.* V 3, 10, 33-40; VI 7, 38, 11-25.

¹² V 4, 1, 11-12: συμψάσσεως ἕξω πάσῃς καὶ συνθέσσεως καὶ ὄντως ἔν.

¹³ *Pl. Prm.* 142 b1-144 e7. ზოგადად, ნეოპლატონიკოსებთან *ჰარმენიდეს* მეორე ჰიპოთეზის მყოფი ერთის ინტერპრეტაციის თაობაზე იხ. Beierwaltes 1985, 194-225.

¹⁴ *Enn.* V 9, 6, 3-7. 8-9; V 9, 9, 2-3; V 8, 4, 21-23; V 8, 9, 19-20; VI 9, 5, 20-21 და ა.შ.

¹⁵ *Enn.* V 5, 1, 3-12; V 5, 2, 9-20; V 8, 4, 1-6; V 8, 4, 23-26.

და ცვალებადობაში ჩართული გრძნობადი სამყარო მხოლოდ ომონიმური მნიშვნელობით¹⁶ იწოდება მყოფად და, რეალურად, მყოფობის ჩრდილს (τοῦ εἶναι σκιά)¹⁷ წარმოადგენს. სული გრძნობად სამყაროზე უმჯობესია, თუმცა დისკურსიულად მოქმედების გამო ვერ ახერხებს ყოფიერების კანონთა მთლიანობაში ერთბაშ (ὅμοῦ) ათვისებას.¹⁸ ამის მიზეზი კი ისაა, რომ მას არ ეკუთვნის და მისგან არ მომდინარეობს ეს კანონები.¹⁹ ყოფიერების არქეტიპული მოდელი²⁰ და კანონი²¹ ერთთან ყველაზე ახლოს მდგომი და ერთის ხატად²² დასახული გონებაა (νοῦς). ის ჭეშმარიტად მყოფია და იდეათა სამყაროს წარმოადგენს.²³ თუ აბსოლუტური ერთის „შიგნით“ თითქოს ყოფიერების კანონთა გაუქმება ხდება, გონების დაბადებით²⁴, რომელშიც ტოტალობა პირველად ვლინდება სინთეზსა და წვნაში²⁵, ეს კანონები წმინდა, სრულყოფილი პროგრამის სახით იწყებს ფუნქციონირებას.²⁶ გრძნობადი კოსმოსისთვის შეუძლებელია მის პარადიგმად აღიარებული სამყაროს იდეალური მოწყობილობის განმეორება: სხვაობა²⁷,

¹⁶ *Enn.* VI 2, 7, 10-14. ომონიმისთვის იხ. *Arist. Cat.* 1a1-6.

¹⁷ *Enn.* V 6, 6, 18-20: δεῖ γὰρ τὴν πρῶτως λεγομένην οὐσίαν οὐκ εἶναι τοῦ εἶναι σκιάν, ἀλλ' ἔχειν πληρεῖς τὸ εἶναι. *შდრ.* III 8, 11, 29; VI 2, 7, 12-14; VI 3, 8, 30-37. გრძნობადი საგნების ჩრდილებთან შედარება პლატონიდან მომდინარეობს. *შდრ.* *Pl. R.* 515 d1; 516 a6; 516 e8; 532 c1.

¹⁸ *შდრ.* *მაგ. Enn.* I 2, 3, 24-30; IV 3, 18; V 1, 3.

¹⁹ *Enn.* V 3, 4, 15-19: τὸ δὴ διανοητικὸν ὄτι διανοητικὸν ἄρα οὐκ οἶδε, καὶ ὅτι σύνεσις τῶν ἕξω λαμβάνει, καὶ ὅτι κρίνει ἢ κρίνει, καὶ ὅτι τοῖς ἐν ἑαυτῷ κάνουσιν, οὐς παρὰ τοῦ νοῦ ἔχει, καὶ ὡς ἔστι τι βέλτιον αὐτοῦ, οὐ ζητεῖ, ἀλλ' ἔχει πάντας δῆπου;

παράδειγμα, ἀρχέτυπον. Enn. V 1, 4, 5; V 9, 5, 23; V 9, 9, 7; VI 7, 12, 2 და ა.შ.

²¹ *Enn.* V 9, 5, 29: νόμος αὐτὸς τοῦ εἶναι; V 9, 5, 29: νομοθέτης πρῶτος.

²² *Enn.* V 1, 7, 1-4; V 4, 2, 25-26; V 2, 1, 14-15; III 8, 11, 19-23 და ა.შ.

²³ *Enn.* I 6, 9, 34; III 6, 6, 1; III 7, 6, 12-13; V 1, 4, 6; V 8, 5, 17; V 9, 3, 2; V 9, 3, 8; V 9, 9, 8 და ა.შ.

²⁴ პლოტინთან ერთიდან გონების გენეზისის თეორიისთვის იხ. Kiria 2021, 91-106.

²⁵ *Enn.* VI 2, 21, 55: ἡ πάντων ἐν ἐνὶ ὄντων οἶον συμπλοκή καὶ σύνθεσις νοῦς ἔστι. *შდრ.* *Pl. Soph.* 251de, 259e.

²⁶ პროკლეს სიტყვებით თუ ვიტყვით, „ნეგაციები ბადებენ აფირმაციებს“. *Procl. In P.* VI 1077, 11-12: τὰς μὲν οὖν ἀπόφασεις διὰ ταῦτα γεννητικὰς εἶναι τῶν καταφάσεων λέγομεν. *შდრ.* *Enn.* V 3, 16, 12-13: οὐ γὰρ ἐκ πολλοῦ πολὺν, ἀλλὰ τὸ πολὺ ἐξ οὐ πολλοῦ.

²⁷ ნეოპლატონურ აზროვნებაში სხვაობის ფუნქციასთან დაკავშირებით იხ. Beierwaltes 1980, 24-56.

რაც გონების დონეზე იდეათა თვითმყოფადობასა და განსაზღვრულობის სიმდიდრეს ქმნის, აქ საგანთა ფიზიკურ გამიჯნულობად ტრანსფორმირდება, სიმრავლე გაფანტვაში გადაიზრდება, მოძრაობა და მისი თანწარმოდგენილი სიცოცხლე, რაც იქ აზროვნებას ნიშნავს²⁸, ქმნადობად გადაგვარდება, შემეცნება კი გრძნობად აღქმამდე ქვეითდება.

პლოტინის მეტაფიზიკური სისტემის მეორე ჰიპოსტასში ერთმანეთს ემთხვევა არისტოტელეს უმაღლესი პრინციპი – გონება, რომელიც, გამომდინარე იქიდან, რომ ყველაზე უმჯობესია, თავის თავზე აზროვნებს და, ამგვარად, აზროვნების აზროვნებად წარმოდგება²⁹, და პლატონური ნამდვილმყოფის (ὄντως ὄν)³⁰ სფერო, ანუ იდეათა³¹ სამყარო.³² მამასადამე,

²⁸ *Enn.* VI 2, 8, 11; VI 6, 6, 33; VI 7, 35, 2.

²⁹ Arist. *Metaph.* 1074 b33: αὐτὸν ἄρα νοεῖ, εἴπερ ἔστι τὸ κρᾶτιστον, καὶ ἔστιν ἡ νόησις νοήσεως νόησις. შდრ. *Metaph.* 1074 b15-75a11.

³⁰ Pl. *Soph.* 240 b3; *Phlb.* 58 a2; *Phdr.* 249 c4; *R.* 490 b5; *Ti.* 28 a3.

³¹ იდეების შესახებ სწავლების კუთხით, პლატონის ყველაზე მნიშვნელოვანი დიალოგებია *ევთიფრონი*, *მენონი*, *ფედონი*, *ნადიმი*, *სახელმწიფო*, *პარმენიდე* და *ტიმოსი*. აღსანიშნავია, რომ ინა-სთან ერთად პლატონთან, ისევე როგორც შემდგომ პლოტინთან, ხშირად გამოიყენება εἶδος, μορφή, οὐσία და παράδειγμα ცნებები (მაგ. Pl. *Phd.* 103 e3; 104 c7; *Soph.* 252 a7; *Prm.* 129 c2; 129 d8; 130 b2; 131 c5. / *Phd.* 103 e5; 104 d10; *R.* 381 b6. / *Phd.* 78 d1; 101 c3; *Cra.* 401 c6; *Tht.* 186 e5. / *Ti.* 31 a4; 37 c8; 38 c1; *Prm.* 132 d2). შდრ. Schäfer 2007, 157-165.

³² გონების პლოტინისეული კონცეფციის ისტორიული წყაროები ფართოდაა გამოკვლეული ტიუბინგენის სკოლის ცნობილ წარმომადგენლებთან ჰანს კრემერთან და თომას სლეზაკთან. კრემერი, პლატონისა და ძველი აკადემიის დაუნერეული სწავლების გამოკვლევის კვალად, ნოოლოგიის ისტორიას წარმოაჩენს პლატონიდან პლოტინამდე, სლეზაკი კი *ენალების* შესაბამის პასაჟებსა და პლატონისა და არისტოტელეს შრომებს შორის ტექსტობრივი და აზრობრივი პარალელების გამოვლენას ცდილობს. იხ. Krämer 1964; Szlezák 1979. პლოტინის ნოოლოგიის წყაროებისთვის, აგრეთვე, იხ. Armstrong 1940, 65-82. ამასთან, პლოტინისა და არისტოტელეს ნოოლოგიურ თეორიებს შორის მიმართებისთვის იხ. Hager 1970, 157-216; ibid 307-391; Nyvlt 2012, 215-233. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ პლატონური იდეების უმაღლეს გონებაში ჩართვა უკვე შუა პლატონიზმში მოხდა. ალკინოროსთან, „პლატონის სწავლებათა სახელმძღვანელოში“ (Διδακτικὰς τῶν Πλάτωνος διδασκᾶν), რომელიც შუაპლატონური სასკოლო ფილოსოფიის ერთადერთ შემორჩენილ სახელმძღვანელოდ მიიჩნევა, დადასტურებულია, რომ ღმერთი არის უმაღლესი და უსრულყოფილესი გონება, იდეები კი ღმერთის მარადიულ აზრებს წარმოადგენს. ალკინოროსის მიხედვით, გონება მუდამ თავის თავსა და თავის საკუთარ აზრებს (νοήσις, νοήματα) იაზრებს და მისი ეს მოქმედება იდეა (Alc. *Didasc.* IX 1; X 3). იდეების

გონება, მყოფი³³ და ეიდოსთა ტოტალობა ერთ განუყოფელ ბუნებას შეადგენს.³⁴ მყოფი თავიდანვე³⁵ მრავალია (ἐν πολλὰ)³⁶ და იდეათა სიმრავლის სახით არის მოცემული. ამასთან, ის აღსავსეა სიცოცხლით, რაც მოძრაობას ნიშნავს. შესაბამისად, მყოფი და მისი ყოველი ნაწილი თავის თავში მოძრაობს და სრულყოფილ სასიცოცხლო აქტივობას (ἐνέργεια) ახორციელებს. ეს აქტივობა აუცილებლად წმინდა აზროვნება უნდა იყოს, ვინაიდან მხოლოდ მისი მეშვეობითაა შესაძლებელი მყოფის მრავალფეროვანი შინაარსის მყისიერი გამსჭვალვა როგორც მთელის, ასევე ცალკეული ნაწილების დონეზე. ამდენად, ჭეშმარიტი მყოფის შესაფერისი ერთადერთი მოქმედება არის აზროვნება, აზროვნების კვალად კი, მყოფი, როგორც გონითსაწვდომი კოსმოსი, უმაღლეს გონებად ავლენს თავს.³⁷ გვიან ნეოპლატონიკოსებთან აქ აღწერილი ერთობა იშლება, რასაც ჰიპოსტასების გამრავლება მოჰყვება. ნეოპლატონიზმის ყველაზე დიდ სისტემატიკოს პროკლესთან ნოეტურ

შესახებ მოძღვრების ისტორიასთან დაკავშირებით იხ. Meinhardt und Geldsetzer 1976, 55-138. არმსტრონგის თანახმად, მითითებული საკითხის პლოტინისეულ გადაწყვეტაში ასევე მნიშვნელოვანი როლი უნდა ეთამამა ალექსანდრე აფროდისიელთან არისტოტელეს ნოოლოგიური სწავლების ინტერპრეტაციის (Armstrong 1960, 391-425). ალექსანდრე აფროდისიელის გავლენაზე მიუთითებს სლეზაკიც. იხ. Szlezák 1979, 135-143.

³³ პლოტინისთვის „მყოფი“ პირველ, ჭეშმარიტად მყოფს გულისხმობს. საკუთრივი გაგებით „მყოფად“ მხოლოდ ის შეიძლება მოიხსენიებოდეს. შესაბამისად, სახელწოდება „მყოფი“ საკმარისია ნამდვილი მყოფის სფეროზე მითითებისთვის. „მყოფი“ სხვა არაფერია თუ არა „ნამდვილად, ჭეშმარიტად მყოფი“ (ὄντως ὄν, ἀληθῶς ὄν). შდრ. *Enn.* III 7, 6, 26-33.

³⁴ *Enn.* V 5, 3, 1-2: μία τοῖσιν φύσις αὐτῆ ἡμῖν [νοῦς] τὰ ὄντα πάντα; V 9, 8, 16-17: μία μὲν οὖν φύσις τὸ τε ὄν ὃ τε νοῦς.

³⁵ ცხადია, აქ ეს სიტყვა დროული მნიშვნელობით არ გამოიყენება.

³⁶ *Enn.* VI 2, 15, 13-14: ὄντι μὴ ὑστερον ἐγένετο πολλὰ, ἀλλ' ἦν ὅπερ ἦν ἐν πολλὰ. შდრ. V 1, 8, 26; V 3, 15, 11-20; V 3, 13, 33; VI 7, 8, 17-18; VI 2, 2-3; VI 2, 10, 11 და ა.შ. შდრ. ასევე Pl. *Prm.* 144 e5.

³⁷ *Enn.* V 9, 9, 7-8: ἀναγκαῖον καὶ ἐν νῶι τὸ ἀρχέτυπον πᾶν εἶναι καὶ κόσμον νοητὸν τοῦτον τὸν νοῦν εἶναι. κόσμος νοητὸς-დ გონება იწოდება *Enn.* II 4, 4, 8; III 2, 1, 27; III 8, 11, 36; V 3, 16, 9; V 5, 4, 4; VI 2, 22, 36; VI 9, 5, 14-15; VI 7, 10, 35 და ა.შ. აღსანიშნავია, რომ ტერმინი κόσμος νοητὸς პლატონთან არ გვხვდება. სამაგიეროდ, მასთან დადასტურებულია გამოთქმა νοητὸς τόπος (Pl. *R.* 517b. შდრ. *Enn.* V 6, 6, 14). იხ. Schwyzer 1951, 552.

სამყაროში (ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით)³⁸ ერთმანეთისგან იმიჯნება საკუთრივ ნოეტური (=მყოფი), ნოეტურ-ნოერული (=სიცოცხლე) და ნოერული (=გონება) საფეხურები. ისინი უკვე დამოუკიდებელი ჰიპოსტასების როლს ირგებენ. მათი გამოყოფა შესაძლებელს ხდის, ერთი მხრივ, ნოეტური სამყაროს აგებულების, შეძლებისდაგვარად, ზუსტ, დეტალურ ანალიზს, მეორე მხრივ კი, ნოეტური სამყაროს შიგნით მიმდინარე ევოლუციის ასახვას მყოფის ნუკლეარული სტრუქტურიდან დაწყებული ეიდოსთა (გვარ-სახეობათა, იდეათა)³⁹ მთელ მრავალფეროვნებად დიფერენცირებული ნოერული გონებით დამთავრებული. ამის მიუხედავად, პლოტინისტვის მიუღებელია ინტელიგიბილურ სამყაროში საფეხურეობრიობისა და იერარქიზაციის შეტანა. მეტიც, ის პირდაპირ ეწინააღმდეგება მსგავს მცდელობებს.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია პლოტინის ფილოსოფიაში ნოეტური სამყაროს სტრუქტურის გამოკვლევა როგორც ერთიანობის, რაც ამკარად დომინანტურია პლოტინთან, ასევე საფეხურეობრიობის კუთხით. ამის მისაღწევად სამი ძირითადი კითხვა ან ამოცანა იქნება დასმული: 1. როგორ ვლინდება პლოტინთან ნოეტური სამყაროს ერთიანობა? 2. რა უმთავრესი არგუმენტების საფუძველზე ეწინააღმდეგება პლოტინი ნოეტურ სამყაროში საფეხურების გამოყოფას? 3. შეიძლება თუ არა აღმოვაჩინოთ პლოტინთან ნოეტური სამყაროს იერარქიზაციის კვალი?

I. ნოეტური სამყაროს ერთიანობა

1. ნოეტური სამყაროს ფუნდამენტური დიალები და ტრიალები

ნოეტური სამყაროს კომპლექსური სტრუქტურა ორ ყველაზე ფუნდამენტურ ელემენტზე დაიყვანება. ესენია გონითსაწვდომი ობიექტი (νοῦτόν/νοῦσόμενον) და გონისმიერი სუბიექტი (νοῦς)

³⁸ ნოეტური სამყაროს ხსენებისას ვგულისხმობთ უზუნაეს ერთსა და სულს შორის არსებულ მთელ სფეროს.

³⁹ ეიდოსთა გაგებისთვის განსაკუთრებით იხ. ქირია 2024, 46-52; 92.

და მათი ტოლოფარდი მყოფი (ὄν) და გონება (νοῦς)⁴⁰. დუალობა პირველად მეორე ჰიპოსტასის დონეზე შემოდის, მაშინ როდესაც მისი მიღმური აბსოლუტური ერთი ორობას არ აჩვენებს. პირველი ორობის გაჩენა, თავის მხრივ, პირველი, იდეალური სტრუქტურის წარმოქმნას ნიშნავს. ნებისმიერ საგანში აზრობრივად ორი ელემენტი ან მომენტი მაინც უნდა სხვაობდეს ერთმანეთისგან, იმისთვის, რათა მისი შედგენა და, ზოგადად, მყოფობა შესაძლებელი გახდეს. ობიექტს, რომელშიც ორი შემადგენლის გამოყოფა და რომლის ორი პარამეტრით აღწერაც გამორიცხებულია, არანაირი სტრუქტურა (არც იდეალური და, მით უმეტეს, არც მატერიალური) არ აქვს. ცხადია, ის შემდეგნებელ სუბიექტთან მიმართებისთვის ვერ გაიხსნება და, შესაბამისად, „ობიექტს“ საერთოდ არ წარმოადგენს. სტრუქტურის არმქონე ასეთი მოცემულობა განსაზღვრული რამ არაა. მას არ შეიძლება გააჩნდეს რაობა. თუმცა, ორობა ჯერ კიდევ არ კმარა სტრუქტურის შესადგენად. სტრუქტურა გულისხმობს არა მარტო ელემენტთა გარკვეულ სიმრავლეს, მოცემულ შემთხვევაში ორობას, არამედ ამ ელემენტებს შორის გარკვეული მიმართებისა და კავშირის არსებობასაც. კავშირის გარეშე ორი ელემენტი სრულიად მოწყდებოდა ერთმანეთს, რის გამოც მათი ერთიან სტრუქტურაში ჩართულობა და ერთ მთლიანობაში წარმოდგენა შეუძლებელი გახდებოდა. ამდენად, ისინი უბრალოდ გამოყოფილნი კი არ უნდა იყვნენ ერთმანეთისგან ორობის სახით, არამედ მათ შორის უნდა მყარდებოდეს ერთგვარი კონტაქტი და კავშირი, რაც უკვე ორობასა და სხვაობაში ერთიანობის გატარებაზე მიუთითებს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ისინი ბოლომდე კი არ უნდა ეყრებოდნენ ერთმანეთს იმისთვის, რათა ყოფნა და სტრუქტურის შედგენა შეძლონ, არამედ თავსაც უნდა იყრიდნენ და, ამ გზით, ერთიანობაში მოდიოდნენ. მაშასადამე, სტრუქტურის ბუნების გასაგებად საჭიროა მესამე ფუნდამენტური შუამავალი ელემენტის დამკვეთა, რომელიც ორ ელემენტს შორის კავშირის ფუნქციას შეასრულებს და მათ სინთეზს უზრუნველყოფს. ამ ლოგიკიდან

⁴⁰ *Enn.* V 1, 4, 31-33: δύο ὄντα τοῦτο τὸ ἐν ὁμοῦ νοῦς καὶ ὄν καὶ νοῦν καὶ νοοῦμενον, ὁ μὲν νοῦς κατὰ τὸ νοεῖν, τὸ δὲ ὄν κατὰ τὸ νοοῦμενον.

გამომდინარე, მეორე ჰიპოსტასის სტრუქტურაც, არსებითად, ტრიადული უნდა იყოს. გონებისა და მყოფის, შემმეცნებელი სუბიექტისა და შესამეცნებელი ობიექტის დიქოტომიაში რეალოზებული ნოეტური სამყარო პირველ განსაზღვრულ ორობას⁴¹ წარმოადგენს. განსაზღვრული ორობა, პლატონის დაუწერელი სწავლების⁴² მიხედვით, თავისთავად აღებული ერთისა და განუსაზღვრელი ორობის სინთეზს გულისხმობს და, ამიტომ, თავისი ბუნებით საკუთრივ დიადური კი არა, ტრიადულია.

პლოტინი გონითსაწვდომი ობიექტისა და გონისმიერი სუბიექტის, ასევე, მყოფისა და გონების დიადის გვერდით ახსენებს აზროვნებას (*νόησις*)⁴³ და მის ტოლფარდ სიცოცხლეს (*ζωή*). ამგვარად, ის ნოეტური სამყაროს სტრუქტურის ტრიადულობას აჩვენებს, თუმცა არაექსპლიციტურად. მეორე ჰიპოსტასის სტრუქტურაში მისთვის ცენტრალური, რეალურად, მაინც *νοῦτόν-νοῦσιν* და *ὄν-νοῦς* დიადეზია.⁴⁴ როგორც სლენჯაკი მიუთითებს, *νόησις* და *ζωή* მუდმივად ძვეს პლოტინის მხედველობის არეალში, მაგრამ დამოუკიდებელ მნიშვნელობას, ჩვეულებრივ, ვერ იძენს ისე, რომ პლოტინმა მეორე ჰიპოსტასის ტრიადულ ბუნებაზე დაიწყოს ყურადღების გამახვილება.⁴⁵ ამკარაა, რომ ნოეტური ტრიადის თეორია თანმიმდევრული სახით პლოტინთან ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული.⁴⁶ ამ თეორიის ფორმირება და მისთვის გადამწყვეტი როლის მინიჭება გვიან ნე-

⁴¹ მეორე ჰიპოსტასის დიადობისთვის იხ. *Enn.* III 8, 9, 5; III 8, 11, 5; III 9, 7, 3.; V 3, 10, 23; V 3, 15, 39; V 4, 2, 11; V 5, 4, 10; V 6, 1, 2; V 6, 1, 20-23; VI 7, 8, 21; VI 9, 2, 37 და ა.შ. ვიზომებთ Krämer 1964, 318-ის მიხედვით.

⁴² პლატონის დაუწერელ სწავლებაში აღიარებულია ორი უმაღლესი პრინციპი – ერთი და განუსაზღვრელი ორობა. იდეათა სამყარო, რომელიც ერთის მიერ განუსაზღვრელი ორობის განსაზღვრის შედეგად იწარმოება, მათ პირველ სინთეზს წარმოადგენს. დაუწერელი სწავლების შესახებ ფართოდ იხ. Nikulin 2012. პლოტინის ნოოლოგიაზე დაუწერელი სწავლების გავლენა დასაბუთებულია კრემერის ფუნდამენტურ ნაშრომში (*Der Ursprung der Geistmetaphysik*). იხ. Krämer 1964, 312-337.

⁴³ ნეოპლატონიზმში აზროვნების კონცეფციებისთვის ფართოდ და საფუძვლიანად იხ. Iremadze 2004.

⁴⁴ მეორე ჰიპოსტასის საფუძვლად მდებარე ორობისათვის იხ. 37-ე სქოლიოში დამოწმებული ადგილები.

⁴⁵ Szlezák 1979, 133.

⁴⁶ Wallis 1972, 67; Edwards 1990, 15.

ოპლატონიზმს, უმთავრესად, პროკლეს უკავშირდება, მაშინ როდესაც ნეოპლატონიზმის ფუძემდებელი ნოეტურ ტრიადებს არაფორმალურად იყენებს⁴⁷. პლოტინისთვის *νοητόν-νόησις-νοῦς*-ისა და მისი ტოლფარდი *ὄν-ζαή-νοῦς* ტრიადის ელემენტებს შორის არ არსებობს იერარქიული მიმართება. ისინი ერთ განუყოფელ ბუნებას ქმნიან, ჰიპოსტასის როლი მინიჭებული არ აქვთ და, შედეგად, თავისუფლად მონაცვლეობენ. ამასთან, ტრიადების წევრების განუყოფელი ერთობის გამო, აზროვნება და სიცოცხლე (*νόησις//ζαή*), პლოტინთან გამოხატავს არა იმდენად შუამავლობას ტრიადების ორ კიდურა წევრს (*νοητόν-νοῦς//ὄν-νοῦς*) შორის, რამდენადაც შესაბამისი ტრიადის გამოსავალ წევრს (*νοητός//ὄν*) წმინდა ენერგიულობაში, რომლის კვალიადაც, ის ტრიადების მესამე წევრად (*νοῦς//νοῦς*) ვლინდება. საბოლოო ჯამში, ტრიადების კიდურა წევრები სხვაობაში იგივეობრივნი არიან როგორც შუა წევრების, ასევე ერთმანეთის მიმართ. ვინაიდან ნოეტური სამყაროს სტრუქტურაში პლოტინისთვის ყველაზე ფუნდამენტური ორობის მომენტია, ქვემოთ იგი განხილული იქნება ორ *νοητόν* (*νοοῦμενον*)-*νοῦς* და *ὄν-νοῦς* დიადების, შემდეგ კი – *νοητόν* (*νοοῦμενον*)-*νόησις-νοῦς* და *ὄν-ζαή-νοῦς* ტრიადების⁴⁸ დონეზე.

1.1. *νοητόν* (*νοοῦμενον*)-*νοῦς* და *ὄν-νοῦς* დიადები

მეორე ჰიპოსტასი მყოფისა და გონების ორობაზეა დაფუძნებული. აბსოლუტური ერთის საპირისპიროდ, ის რელატიურ ერთს წარმოადგენს. ასეთი ერთი ორობით არის გაშუალებული. შესაბამისად, ის ვერ იქნება მხოლოდ და მხოლოდ ერთი. მას ყოველთვის სჭირდება მეწყვილე, რომელთან კავშირშიც მისი ერთობა ფორმირდება. მყოფი და გონება ერთმანეთისთვის დაახლოებით ამგვარი მეწყვილეები არიან. თუკი მყოფი მოცე-

⁴⁷ Dillon 2016, 5. პლოტინისა და პროკლეს ტრიადებს შორის განსხვავების გაგებისთვის იხ. Kremer 1966, 204-205; 264-266. პროკლეს ტრიადების შესახებ ვრცლად იხ. Beierwaltes 1965, 48-165.

⁴⁸ პლოტინთან ამ ტრიადების წევრებს შორის მკაცრი თანმიმდევრობა არ არსებობს. ამის მიუხედავად, ბუნდოვანების თავიდან ასაცილებლად, მათ წარმოადგენას გვიან ნეოპლატონიზმში საბოლოოდ დამკვიდრებული მიმდევრობით ვამჯობინებთ.

მულია, მაშინ გონებაც მასთან ერთად იმყოფება და, პირიქით, თუ გონება გვაქვს, მაშინ ის აუცილებლად მყოფთან მიმართებით განისაზღვრება. მაშასადამე, პლოტინის დასკვნით, მთელი ნოეტური სამყაროს ბუნება ორობითია (ἡ δὲ πλὴν φύσις. V 6, 6, 13). მყოფისა და გონების განუყოფელი კავშირის ფორმით ის მქდავნიდება ერთად, რომელიც ამავედროულად ორია, და ორად, რომელიც ერთობაში არის მოყვანილი.⁴⁹ თავის მხრივ, გონება, როგორც გონისმიერად მოაზროვნე სუბიექტი (νοῦς), გონითსაწვდომ ობიექტთანაა (νοητόν/νοούμενον) დაწყვილებული (συνέξευκται. III 8, 9, 7. 11) და პირიქით. ობიექტისა და სუბიექტის ორობა⁵⁰ მყოფისა და გონების ორობის ერთბამია (სიმულტანურია). თუ მყოფი და გონება ერთმანეთისგან ორობით სხვაობენ, მაშინ მყოფი გონებისთვის მისგან სხვაობით გამიჯნული ფიქსირებული ობიექტის სახეს მიიღებს, რომელზე აზროვნებაც გონებამ სუბიექტ-ობიექტის დიქტომიაში უნდა განახორციელოს. საბოლოოდ, νοητόν (νοούμενον)-νοῦς და ὅ-νοῦς დიალებს მეორე ჰიპოსტასის აგებაში ყველაზე ფუნდამენტური როლი ენიჭება. მათ გარეშე ნოეტური სამყარო აბსოლუტური ერთისგან დამოუკიდებელი რეალობის ფორმით შედგენას საერთოდ ვერ შეძლებდა. თუმცა, ვინაიდან მეორე ჰიპოსტასი ერთთან ყველაზე ახლოსაა, ის ყველაზე მეტად გაურბის ორობას (V 6, 1, 2). მასში გონითსაწვდომი ობიექტი და გონისმიერი სუბიექტი, ისევე როგორც მყოფი და გონება, სხვაობისა და ორობის მიუხედავად, ერთმანეთის იგივეობრივნი არიან და ერთ ბუნებას ქმნიან. ჭეშმარიტი მყოფისა და გონების დონეზე მყოფი უბრალოდ „დაწყვილებული“ კი არ არის გონებასთან, არამედ თავადვე წარმოადგენს გონებას⁵¹; შესაბა-

⁴⁹ *Enn.* V 6, 6, 26-27: *δὲ πλὴν τοῖσιν ἅπαντα καὶ τὸ ἐν δύο, καὶ αὐτὰ τὰ δύο εἰς ἓν ἔρχεται.*

⁵⁰ *Enn.* III 8, 9, 5: *καὶ οὗτος νοῦς καὶ νοητὸν ἅμα, ὅσπερ δύο ἅμα.* შდრ. III 8, 11, 5; V 3, 10, 23; V 3, 15, 39; V 5, 4, 10; V 6, 1, 2.

⁵¹ *Enn.* V 4, 2, 46: *νοῦς δὲ καὶ ὄν ταὐτόν.* მყოფისა და გონების იგივეობისთვის იხ. V 1, 4, 25-26; V 2, 1, 13-14; V 3, 5, 26; V 6, 6, 21-23; VI 2, 2, 9; VI 7, 40, 15; VI 9, 2, 29-30. 46-47.

მისად, გონითსაწვდომიც გონისმიერად მოაზროვნეს ემთხვევა⁵².

ნებისმიერი მყოფი განსაზღვრული მოცემულობაა, განსაზღვრული რაობის სახით არსებობს და ფიქსირებულ ობიექტად წარმოდგება. ობიექტის ფიქსაცია მის გამოცალკევებას ნიშნავს სხვისგან. სხვაობისა და სხვის გარეშე რაიმე განსაზღვრული ობიექტის არსებობა შეუძლებელი გახდებოდა. ყოველი ობიექტი სხვასთან ერთად იმყოფება და სხვასთან მიმართებით განისაზღვრება. ის იმდენად არის საკუთარი თავი, რამდენადაც არ არის სხვა. სწორედ, სხვაობას და სხვის არსებობას ეფუძნება მისი საკუთარ თავთან იგივეობა. სხვა გამოყოფილია მისგან, თუმცა ეს გამოყოფა ყოველთვის საზღვარდადებულია. სხვა დაუსრულებლად რომ აგრძელებდეს ობიექტისგან განმორებას, ობიექტს აღარაფერი დარჩებოდა, რასთან მიმართებითაც განისაზღვრებოდა და, შედეგად, მისი ობიექტად ყოფნა გაუქმდებოდა. თვითონ სხვაც ვერ შეძლებდა ყოფნაში დარჩენას, რაღაც განსაზღვრული რომ არ აჩერებდეს და განსაზღვრულობაში აქცევდეს. მაშასადამე, განსაზღვრული ობიექტის ყოფნისთვის აუცილებელია, რომ სხვა მასთან კავშირით იყოს დაბმული, მას უბრუნდებოდეს, მისგან ინფორმაციას იღებდეს, ანუ, შეიმეცნებდეს და ამ პროცესში სუბიექტის როლს ირგებდეს. ყოფნა და შემეცნება, ობიექტისა და სუბიექტის ანალოგიურად, ერთმანეთთან განუყრელად არიან დაკავშირებულნი. პლოტინის ლოგიკით, სუბიექტის ყოფნის ხარისხი მით უფრო მაღალია, რაც უფრო სრულყოფილად ხორციელდება მის მიერ მისგან განსხვავებული ობიექტის შემეცნება. მეორე მხრივ, ობიექტი მით უფრო ნამდვილად მყოფია, რაც უფრო მეტ დაუფარაობაში (ἀ-λήθεια) იხსნება სუბიექტისთვის და, შესაბამისად, რაც უფრო მეტად მჟღავნდება ჭეშმარიტებად. ამ თვალსაზრისით,⁵³ მატერიალური ყოფნის დონეზე გრძნობადი

⁵² *Enn.* III 8, 8, 10; V 3, 5, 22-48. 6, 3-8. 8, 39-41; V 6, 1, 11-23; V 9, 5, 4-10. შდრ. Arist. *Metaph.* 1072 b20: νοητὸς γίνεταί τι γὰρ ἄλλου καὶ νοῦν, ὅσπε ταῦτόν νοῦς καὶ νοητὸς.

⁵³ გრძნობად, დისკურსიულ და გონით შემეცნებას პლოტინი V 3 [49] ენეადაში იკვლევს. აღნიშნული ენეადის ანალიზისა და კომენტარისთვის იხ. Beierwaltes

აღქმის მეშვეობით მხოლოდ ანაბექდების (τύπος) მიღება შეიძლება. შეგრძნებებით შემოფარგლული შემმეცნებელი სუბიექტი ობიექტისგან სიშორის გადალახვას ვერ ახერხებს. სულის დისკურსიული აზროვნება უკვე გარედან მიღებული შთაბეჭდილებების კვლევითაა დაკავებული⁵⁴ (V 3, 2, 7-14). ობიექტის ნაბიჯ-ნაბიჯ წვდომისა და მასთან თანხმობაში მოსვლის მცდელობებისას სულს მერყეობა და გაორება (ἀμφίβολον. V 5, 1, 5) და შეცდომის დაშვების (ψεῦσεσθαι, δειψεῖσθαι. V 5, 1, 2. 53. 57) შანსი მუდმივად თან სდევს. ამიტომ, ობიექტის შინაარსი მისთვის ბოლომდე არასდროს ცხადდება. შემეცნების პირველადი და უსაკუთრივესი ფორმა არის თვითშემეცნება, რომლის განხორციელებაც მხოლოდ წმინდა გონებას (νοῦς καθ'αρᾶς. V 3, 3, 21) შეუძლია. გონების საგანი ნამდვილი მყოფია – მყოფის სისავსე, რომელიც ყოველთვის „უკვე“ (ἤδη) გახსნილია. თვითშემეცნებისას გონება, სხვაობაში და სხვაობის მიუხედავად, ობიექტს თავის თავში ფლობს, მყისიერად მთლიანობაში მსჭვალავს და თავის თავთან აიგივებს⁵⁵. ვინაიდან მას საკუთარ თავად ცნობს, გონების წინაშე ობიექტი სრულ დაუფარაობასა და ღიაობაში ვლინდება. შესაბამისად, ის ობიექტს, ანუ თავის თავს, ჭეშმარიტად ხედავს და, მეტიც, თავად ხდება ჭეშმარიტება. პლოტინის სიტყვებით, ნამდვილი ჭეშმარიტება სხვას არ ეთანხმება, არამედ თავის თავს; რასაც ის ამბობს, თვითონ ისაა და რაც ისაა, იმასვე ამბობს.⁵⁶ ამრიგად, პირველი მყოფი (πρῶτον ὄν) წარმოადგენს გონითსაწვდომ ობიექტს (νοῦς οὐκ ἐκείνου/νοητόν). ის იგივეობრივია პირველი გონების (πρῶτος νοῦς), ანუ უმაღლესი მოაზროვნე სუბიექტის (πρῶτον νοῦς), რომელიც გონითსაწვდომ ობიექტზე – პირველ მყოფზე – აზროვ-

1991, 94-254. ამასთან, პლოტინთან დისკურსიულ და არადისკურსიულ აზროვნებას შორის განსხვავებისთვის იხ. Emilsson 2007, 176-213.

⁵⁴ *Enn.* V 3, 3, 16-17: ἕδομεν αὐτῷ τὰ ἕξω σκοπεῖσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν.

⁵⁵ *მდრ.* *Enn.* III 8, 9, 6-10; V 3, 6, 31-32; V 5, 1, 50-61; V 6, 1, 3-11; V 8, 10, 35-40.

⁵⁶ *Enn.* V 5, 2, 18-20: ἡ ὄντως ἀλήθεια οὐ συμφωνοῦσα ἄλλῳ, ἀλλ' ἑαυτῇ, καὶ οὐδὲν παρ'αὐτῆν, ἀλλ' ὁ λέγει, καὶ ἔστι, καὶ ὁ ἔστι, τοῦτο καὶ λέγει. *მდრ.* III 7, 4, 11f; V 3, 5, 25f.; V 5, 1, 18-20.

ნებისას საკუთარ თავს იაზრებს.⁵⁷ ამავდროულად, ნამდვილ-მყოფი, როგორც გონითსაწვდომი, რომელშიც გონებისთვის ბნელი და დაფარული არაფერია, ქეშმარიტებად⁵⁸ ავლენს თავს. საბოლოოდ, ყოფნა, გონებად ყოფნა და ქეშმარიტება პლოტინისთვის ერთმანეთს ემთხვევა.

ქვემოთ, *ენეადების* შესაბამისი პასაჟების ანალიზის საფუძველზე, უფრო კონკრეტულად იქნება ნაჩვენები, როგორ ასაბუთებს პლოტინი $\nu\omicron\iota\tau\acute{o}\nu$ ($\nu\omicron\omicron\sigma\acute{\iota}\mu\epsilon\nu\omicron\nu$)- $\nu\omicron\omicron\sigma\acute{\iota}\nu$ და $\delta\acute{\iota}\nu$ - $\nu\omicron\sigma\acute{\iota}\nu$ დიალექტის წვერთა იგივეობას. ვინაიდან V 9 [5] ენეადაში, სახელწოდებით *გონების*, *იდეებისა* და *მყოფის შესახებ*, პირველად ხდება მეორე ჰიპოსტასის ბუნების გამოკვლევა, გონითსაწვდომი ობიექტისა და გონისმიერი სუბიექტის, ასევე, მყოფისა და გონების იგივეობის დასაბუთებისთვის, უპირატესად, სწორედ, მასზე შევაჩერებთ არჩევანს, მით უმეტეს, რომ ეს ტექსტი ამისთვის კარგ მასალას იძლევა.

პლოტინი თავიდანვე უსვამს ხაზს, რომ გონება ნამდვილად მყოფი და ქეშმარიტი არსებაა ($\tau\acute{o}\ \delta\acute{\iota}\nu\ \delta\acute{\iota}\nu\tau\alpha\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \tau\eta\ \acute{\alpha}\lambda\eta\theta\acute{\iota}\nu\ \omicron\iota\sigma\acute{\iota}\alpha\nu$. V 9, 3, 2). თუმცა, სანამ უშუალოდ გონების ბუნების განხილვას შეუდგებოდეს, ის ჯერ საჭიროდ მიიჩნევს სულის მიღმა გონების დაშვების აუცილებლობის დასაბუთებას (V 9, 3, 2–4, 17). მხოლოდ ამის შემდეგ გადადის იგი გონების შიდა სტრუქტურის განხილვაზე. პლოტინის მთავარი მიზანი გონებისა და გონითსაწვდომის, აგრეთვე, გონებისა და მყოფის იგივეობის დამტკიცებაა. ამისთვის იგი გონების აქტუალურ ხასიათს გამოკვეთს (V 9, 5, 1-11). ნამდვილი გონება აქტუალურად და მარადიულად, და არა პოტენციურად, უნდა იყოს გონება ($\tau\acute{o}\nu\ \acute{\epsilon}\nu\epsilon\rho\gamma\epsilon\acute{\iota}\delta\ \kappa\alpha\iota\ \acute{\alpha}\epsilon\acute{\iota}\ \nu\omicron\sigma\acute{\iota}\nu\ \delta\acute{\iota}\nu\tau\alpha$), ვინაიდან პოტენციური გონებისთვის გონება უცხო და გარედან მოსულია ($\acute{\epsilon}\pi\alpha\kappa\tau\acute{o}\nu$). ამას უშუალოდ მოსდევს მტკიცება, რომლის მიხედვითაც, რასაც აქტუალური გონება იაზრებს, თავისი თავიდან იაზრებს და თუკი რამე აქვს,

⁵⁷ გონების მიერ საკუთარი თავის და მყოფის გააზრება ერთი და იგივეა. შდრ. *Enn.* II 9, 1, 46; V 3, 5, 44; V 3, 6, 5; V 3, 7, 5.

⁵⁸ გონება თავისთავად ქეშმარიტებას წარმოადგენს, მაშინ როდესაც უზენაესი ერთი ქეშმარიტების მიღმურია. პლოტინთან გონების, როგორც ქეშმარიტების, შესახებ იხ. Beierwaltes 2001, 30-44.

ისევ თავისი თავიდან აქვს. აქედან პლოტინი ასკვნის, რომ გონება თვითონვეა ის, რასაც იაზრებს. ზემოთქმული ახსნას მოითხოვს. პლოტინის გაგებით, გონება, რომლისთვისაც ობიექტის შემეცნება მხოლოდ შესაძლებელია, გონითსაწვდომ ობიექტს თავის თავში არ ფლობს. მისი პოტენციურობა, სწორედ, გონითსაწვდომი ობიექტისგან გაუცხოების, მასთან დაშორების ბრალია. ასეთ გონებას ობიექტი, ფაქტობრივად, დაკარგული ჰყავს. შესაბამისად, ობიექტის გამსჭვალვის შინაგანი აუცილებლობა⁵⁹ მისთვის არ წამოიჭრება. ის გარეთ ეძებს იმას, რაც თავის თავში არ გააჩნია, მაშინ როდესაც ნამდვილი გონება ძიებით კი არ უნდა აზროვნებდეს, არამედ ქონით⁶⁰. ძიებისას ობიექტში მუდმივად რჩება რაღაც შეუმეცნებელი, რომლის შემეცნებაც გონებას შესაძლებლობაში აქვს და მხოლოდ თანდათანობით ახორციელებს ამ შესაძლებლობას, მაგრამ წმინდა აქტუალობაში (ენერგიაში) თავის საგანს ვერ მოიპოვებს. წმინდა აქტუალობის მდგომარეობის მისაღწევად გონითსაწვდომი გონებისთვის იმანენტური და მასთან იგივეობრივი უნდა იყოს. პლოტინის თანახმად, გონების არსება იმისგან განსხვავებული რომ ყოფილიყო, რასაც გონება იაზრებს, გონება არაგონითი იქნებოდა და, ამგვარად, ისევ პოტენციური აღმოჩნდებოდა. პლოტინი პირდაპირ იძლევა მითითებას, რომ გონება და მისი ობიექტი ერთმანეთისგან არ უნდა გამოცალკევდეს. აქ ნათლად იკვეთება, რომ ისინი ერთ არსებას შეადგენენ. პლოტინის ლოგიკით, ნოეტური ობიექტისგან გონების გამოცალკევება გონებას თითქოს შინაარსისგან აცარიელებს და ანოეტურად აქცევს.⁶¹ ობიექტის გარეთ აღმოჩენით გონება კარგავს მასზე უწყვეტი წვდომის შესაძლებლობას და პოტენციურ მდგომარეობაში გადაინაცვლებს, რაც, თავის მხრივ, იმას მოასწავებს, რომ გონება თავის ობიექტს სრულად ვერასდროს გაიაზრებს. ეს ამკარად არ შეეფერება უზუნაესი გონების ბუნებას. ის მარად

⁵⁹ შდრ. *Enn.* V 3, 6, 10: καὶ γὰρ ἢ μὲν ἀνάγκη ἐν νῷ, ἢ δὲ πειθῶ ἐν ψυχῇ. V 3, 6, 39-42: ᾗ δὲ μὴ πρᾶξις – οὐδὲ γὰρ ὄρεξις τῷ καθαρῷ νῷ ἀπόντος – τούτω ἢ ἐπιστροφῇ πρὸς αὐτὸν οὐσα οὐ μόνον ἐνλογον ὑποδείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίαν αὐτοῦ τὴν γνῶσιν.

⁶⁰ *Enn.* V 1, 4, 16: νοεῖ δὲ οὐ ζῆτων, ἀλλ' ἔχων.

⁶¹ შდრ. *Enn.* II 9, 1, 50; V 3, 6, 28-33; V 5, 1, 3; V 9, 5, 7; VI 7, 9, 28, 37, 24.

აქტუალური⁶² უნდა იყოს, რის გამოც აუცილებლობით თავის თავს გაიაზრებს და ამ პროცესში მის გარეთ მყოფ სხვაზე დამოკიდებული არ იქნება. მოკლედ რომ შევაჯამოთ, პლოტინისთვის აქტუალური გონების არსებობა გონითსაწვდომის გონების შიგნით და გონებად ყოფნის აუცილებლობაზე მიუთითებს და, პირიქით, მოაზროვნე სუბიექტისა და ობიექტის ურთველი იგივეობა გონების მარადიულ აქტუალობას უზრუნველყოფს.

V 9, 5, 11-12-ში დასმულია კითხვა, თუ რას მოიმოქმედებს და იაზრებს გონება. ამ კითხვით პლოტინი უკვე მყოფისკენ მიაპყრობს ყურადღებას. მისთვის ცხადია, რომ გონება ნამდვილ-მყოფია (ὡς ὄντως), მყოფს იაზრებს და წარმოაყენებს (ὑπόστασις). შესაბამისად, მყოფი გონებაშია და თავად გონება წარმოადგენს მყოფს. ვინაიდან გონება ყოფნის კანონად განისაზღვრება, შეუძლებელია, ყოფნა მის გარეთ მდებარეობდეს (V 9, 5, 27-29). თავისი თვალსაზრისის სისწორის დასამტკიცებლად პლოტინი პარმენიდეს, არისტოტელესა და ჰერაკლიტეს (V 9, 5, 30-33) ციტირებს. პარმენიდეს ცნობილი წინადადების მიხედვით, ერთი და იგივეა აზროვნება (νοεῖν) და ყოფნა (εἶναι)⁶³. პლოტინისთვის ამ სიტყვების მნიშვნელობა, ზოგადად, ყოფნისა და აზროვნების აუცილებელი ურთიერთკავშირის ჩვენებაზე არ დაიყვანება ისე, რომ მათში მხოლოდ არყოფნის მოაზრების შეუძლებლობა და აზროვნების მოქმედების მასშტაბების მყოფის სფეროთი შემოსაზღვრულობა იყოს აქცენტირებული. პლოტინის ინტერპრეტაციით⁶⁴, ყოფნისა და აზროვნების იგივეობა, პირველ რიგში, ეხება უმაღლესი გონების, ანუ ჭეშმარიტი მყოფის სფეროს, სადაც ყოფნასა და აზროვნებას შორის კავშირი სხვაობაში იგივეობის ხასიათს ატარებს და, ამგვარად, თავისი პარადიგმატული ფორმითაა გამოსატული. პარმენიდეს

⁶² გონებაში პოტენციურობა არ არის. იხ. *Enn.* II 5, 3, 35; V 3, 5, 39; V 9, 4, 4; VI 7, 13, 3. მასში მატურიაც კი ეიდოსი და არსია. მდრ. *Enn.* II 5, 3, 13; II 4, 5, 20.

⁶³ *Parm. Frg. 3*: τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἔστιν τε καὶ εἶναι. ასევე იხ. ადგილები, სადაც პლოტინი ამ ფრაგმენტს ციტირებს: *Enn.* I 4, 10, 6; III 8, 8, 8; V 1, 8, 17; V 9, 5, 29-30.

⁶⁴ პლოტინთან პარმენიდეს გაგების თაობაზე იხ. *Volkmann-Schluck 1966, 136f.; Abbate 2016, 181-196.*

ფრაგმენტის გარდა, გონითსაწვდომი ობიექტისა და გონისმიერი სუბიექტის, მყოფისა და გონების იდენტობის საჩვენებლად პლოტინისტის მნიშვნელოვანი ისტორიული ტექსტია არისტოტელეს წინადადება, რომლის თანახმადაც, არამატერიალურ საგნებთან დაკავშირებული მეცნიერება თავისი ობიექტის იგივეობრივია⁶⁵. ბოლოს, მას ასევე დამოწმებული აქვს ჰერაკლიტეს ცნობილი ფრაგმენტიც – ἔμεαστον ἔνδζησάμην (Heracl. Frg. 101/Diels-Kranz), რომელიც საკუთარი თავის ძიებას ეხება.

V 9, 8, 9-17-ში მყოფისა და გონების იგივეობის საჩვენებლად პლოტინი იყენებს ცეცხლის ანალოგიას⁶⁶. აქ უკვე მათი იგივეობის დასაბუთებისას ამოსავალი მყოფია. აღნიშნულ მონაკვეთში განვითარებული მსჯელობა შემდეგნაირად იძლება: 1. თავდაპირველად განისაზღვრება მყოფის მდებარეობა – მყოფი გონებაში ძვეს (V 9, 8, 12); 2. შემდეგ გამოიკვეთება მყოფისადმი გონების მიმართება – გონების სააზროვნო ქმედება (τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν νόησιν) მყოფზე სრულდება (V 9, 8, 13); 3. ამას მოჰყვება მყოფისა და გონების ცეცხლთან და ცეცხლის ენერგიასთან შედარება – ცეცხლის ენერგია ისევე ხორციელდება უკვე მოცემულ ცეცხლზე (ἐπὶ παρὶ ἦδη), როგორც გონების ენერგია მყოფზე (V 9, 8, 13-14). აქ მყოფი ცეცხლის, გონება კი ცეცხლის ქმედების ანალოგიურია; 4. ცეცხლის ანალოგია მყოფის გონებასთან მიმართების ხასიათის დაზუსტების საშუალებას იძლევა – მყოფს გონება თავისთან ჰყავს, როგორც თავისი ენერგია (V 9, 8, 14-15); 5. მყოფი თავადაც ენერგიად განისაზღვრება (V 9, 8, 15). ამის მიზეზი ის უნდა იყოს, რომ ენერგიის გარეშე აღებული მყოფი მკვდარია და ისევე არ შეიძლება იწოდებოდეს მყოფად, როგორც ჩამქრალი ცეცხლი აღარაა ცეცხლი. შესაბამისად, მყოფი უდრის მყოფის მოქმედებას; 6. ბოლოს წარმოდგენილია დასკვნა, რომლის მიხედ-

⁶⁵ ἡ τὸν ἄνευ ἡλγος ἐπιστήμη ταῦτων τῶν πράγματι. შდრ. Arist. *De an.* 430 a3-5; 431 a1-4; b17; *Metaph.* 1075 a1-5.

⁶⁶ შდრ. V 3, 7, 23-25. ასევე ცეცხლის ანალოგიას მიმართავს პლოტინი უზენაეს ერთსა და გონებას შორის მიმართების საჩვენებლად. პირველი ჰიპოსტასი ცეცხლის შიგნით არსებული ენერგიის ანალოგიურია, მეორე ჰიპოსტასი კი ამ ენერგიის ექსტერიორიზაციას წარმოადგენს. შდრ. *Enn.* V 4, 2, 27-40. ამ პასაჟის ანალიზისთვის იხ. Gerson 1994, 28-30.

ვითაც მყოფისა და გონების ენერგია ერთია, ან უფრო სწორად, ისინი არიან ერთნი. ამგვარად, მყოფი და გონება ერთ ბუნებას შეადგენს (V 9, 8, 15-17). მყოფისა და გონების იგივეობის დასამტკიცებლად პლოტინის მიერ განვითარებული მსჯელობის ლოგიკური ჯაჭვი მარტივად ასეთ სახეს იღებს: ა) მყოფის ენერგია არის გონება; ბ) მყოფი, რეალურად, თავის ენერგიას უდრის, ვინაიდან ენერგიის გარეშე აღებული მყოფი მყოფი აღარაა; გ) აქედან გამომდინარე, მყოფი და გონება ერთია.

ცეცხლის ანალოგია პლოტინისთვის შესაძლებელს ხდის, ერთი მხრივ, გონებასთან მიმართებით მყოფის ლოგიკურ პრიორიტეტზე მითითებას, მეორე მხრივ კი, მყოფისა და გონების ონტოლოგიური ერთობის გამოხატვას. ლოგიკურად ჯერ ცეცხლია, ხოლო შემდეგ – ცეცხლის ენერგია. ცეცხლის ენერგია კი არ ბადებს ცეცხლის არსს, პირიქით, ცეცხლის არსიდან გამომდინარეობს ცეცხლის სახით მოქმედება. ამავნაირად, გონება აზროვნებისას კი არ განამზადებს (ἀποτελεῖσαι) მყოფს, არამედ მყოფი მასშია მოცემული (V 9, 8, 9-13) და მისი მოქმედება უკვე მყოფზე სრულდება. თუმცა, ონტოლოგიურად მათი ერთმანეთისგან გამოცალკევება შეუძლებელია. ცეცხლი ცეცხლის ენერგიისგან დამოუკიდებლად ვერ იარსებებს. თავისი ქმედების, რაც წვაში, ნათებასა და სითბოს გამოყოფაში გამოიხატება, შეწყვეტისთანავე ცეცხლი ქრება და, ამგვარად, არსებობას წყვეტს. მაშასადამე, ცეცხლის ენერგია ცეცხლისგან განუყოფელია. მეტიც, რეალურად, ცეცხლი ცეცხლად მოქმედებაშია და ამ მოქმედებას უდრის. ანალოგიურადვე, მყოფი, თუნდაც ის ლოგიკურ პრიორიტეტს ფლობდეს გონებასთან შედარებით, გონების, ანუ თავისი ენერგიულობის, გარეშე რეალურად არ არსებობს. გონებისგან გათიშული მყოფი, პლოტინის გაგებით, აღარ „მუშაობს“ და თითქოს მკვდარია. ამდენად, მყოფი იგივეობრივია მყოფის ენერგიის, ანუ გონების. ისინი ერთ ბუნებას ქმნიან.

მიუხედავად იმისა, რომ პლოტინი მყოფსა და გონებას, აგრეთვე, გონითსაწვდომ ობიექტსა და გონისმიერ სუბიექტს შორის იერარქიას არ უშვებს, მასთან მაინც აღიარებულია გონითსაწვდომისა და მყოფის უპირატესობა გონისმიერ

სუბიექტსა და გონებასთან შედარებით⁶⁷. მყოფი/გონითსაწვდომი წარმოადგენს ობიექტურ მოცემულობას, რომელთან მიმართებითაც განისაზღვრება ინტელექტუალური სუბიექტი. ის გონების მიერ გამოგონილი ვერ იქნება, ვინაიდან ასეთ შემთხვევაში, ერთი მხრივ, გაუგებარი დარჩებოდა, რამ მიიყვანა გონება გონითსაწვდომის მოფიქრებამდე, მეორე მხრივ კი, მყოფი შემთხვევითობის შედეგი აღმოჩნდებოდა.⁶⁸ პლოტინი ცდილობს, დაამტკიცოს, რომ ნოეტურ სამყაროში სუბიექტსა და ობიექტს, მყოფსა და გონებას შორის იგივეობა არ უნდა გვესმოდეს სუბიექტის მოწყვეტად ობიექტური მოცემულობისგან ისე, რომ სუბიექტი საკუთარ წარმოსახვით რეალობაში იზოლირდეს და თავის თავში წარმოქმნილი აზრები მიიღოს თავისთავად საგნებად (αὐτὸ τὸ παῖγμα), ან კიდევ მისი აზროვნებით შექმნილი სუბიექტური მოცემულობები წარმოადგეს თავისთავად საგნებად. პირიქით, ეს გულისხმობს მდგომარეობას, როდესაც ობიექტურად მოცემული მყოფი სავსებით დაუფარავია მოაზროვნე სუბიექტისთვის, რის გამოც სუბიექტი ობიექტის ცხოვრებით ცხოვრობს და თვითონ ობიექტის, ანუ ნამდვილმყოფის, გონებად, მის გონით ქმედითობად ვლინდება⁶⁹. ამ „დროს“ მყოფი გონებას წარმოადგენს, ხოლო გონება – მყოფის აბსოლუტურ რეფლექსიურობას. მოკლედ, მყოფი და გონება ერთი ბუნება ხდება. არისტოტელეს ცნობილი წინადადების განმარტებისას, რომლის მიხედვითაც არამატერიალურ საგნებში მეცნიერება და მეცნიერების საგანი ერთი და იგივეა, პლოტინი ხსნის, რომ ნოეტურ კოსმოსში თავისთავადი საგანი სხვა არაფერია, თუ არა გონება და მეცნიერება; იქ მეცნიერება თავის თავს კი არ მიემართება, არამედ თვითონ საგანი არის მეცნიერება (VI 6, 6, 19-30). ამგვარად, მყოფის/გონითსაწვდომი

⁶⁷ იხ. V 9, 7, 13-18; VI 6, 6, 5-42. გონითსაწვდომის უპირატესობა ჩანს არისტოტელესთანაც. შდრ. *Metaph.* 1072 b20: ἐαυτὸν δὲ νοεῖ ὁ νοῦς κατὰ μετὰληψιν τοῦ νοητοῦ. *Metaph.* 1072 b30: νοῦς δὲ ὑπὸ τοῦ νοητοῦ κινεῖται.

⁶⁸ *Enn.* V 9, 7, 13-18.

⁶⁹ აქედან გამომდინარე, არ უნდა გვეგონოს, რომ გონებას არ აქვს ცნობიერება, რომ აზროვნებს. როგორც პლოტინი მიუთითებს, მოაზროვნე სუბიექტი, რომელიც ობიექტის იგივეობრივია, იაზრებს, რომ აზროვნებს (ὁ νοῦς οὔτ' ἐαυτὸν νοεῖν οὔτ' ἐαυτὸν). იხ. *Enn.* II 9, 1, 33-57.

ობიექტის გონებაზე/გონისმიერ სუბიექტზე პრიორიტეტის აღიარება პლოტინთან, უმთავრესად, მყოფის ობიექტური ხასიათის წარმოჩენის მიზნითაა განპირობებული.

1. 2. σοφτόν (σοομένον)-σόησις-σοοῦν და ὄν-ζαή-σοῦν ტრიალები

მეორე ჰიპოსტასის ბუნების გარჩევასას პლოტინისთვის ცენტრალური მნიშვნელობის მატარებელი, ერთი მხრივ, σοφτόν (σοομένον)-σοοῦν და ὄν-σοῦნ დიალების ჭრილში ამ ჰიპოსტასის ბუნების ორობითი ხასიათის, მეორე მხრივ კი, მოყვანილი დიალების წევრთა იგივეობის დასაბუთების კვალად, მეორე ჰიპოსტასის დონეზე ორობის ერთიანობაში მოხსნის ჩვენებაა. *ენალებაში* ასევე გვხვდება პასაჟები, სადაც პლოტინს სόησις და ჯაή შემოჰყავს და მეორე ჰიპოსტასის ელემენტარულ სტრუქტურას ტრიალების ჭრილში გამოკვეთს. ქვემოთ, შესაბამისი ტექსტები იქნება განხილული.

V 6 [24], 6, 9-11-ში პლოტინი მიუთითებს, რომ აზროვნება კი არ აზროვნებს, არამედ ის, ვისაც აზროვნება აქვს, რაც ისევე ორობას ნიშნავს. ამ მოკლე მონაკვეთში არისტოტელეს „აზროვნების აზროვნების“⁷⁰ კონცეფციაა გაკრიტიკებული. აზროვნება და მოაზროვნე სუბიექტი აბსოლუტურად იდენტური ვერ იქნება. აზროვნება ისევე სხვაობს მოაზროვნე სუბიექტისგან, როგორც სუბიექტი მოაზრებული ობიექტისგან. იენს ჰალფვასენის მითითებით, ვინაიდან პლოტინი სόησις-ს, როგორც სააზროვნო აქტს, განასხვავებს ერთი მხრივ, ამ აქტის აღმსრულებელი მოაზროვნე სუბიექტისგან, მეორე მხრივ კი, გააზრებული ობიექტისგან, მისთვის, არისტოტელესგან განსხვავებით, გონების სტრუქტურა ტრიადულია და არა დიადური.⁷¹

VI 7 [38], 41, 11-14 მოკლე მონაკვეთში, რომელშიც პლოტინი აბსოლუტური ერთისთვის თვითცნობიერების მიწერას გამოირიცხავს, აღნიშნულია, რომ ერთი არ არის ორი, უფრო ზუსტად, კი ორზე მეტი: თვითონ ის, აზროვნება და, შესაბამისად, ელემენტის

⁷⁰ σόησις σοήσεως. Arist. *Metaph.* XII 9, 1074 b34; 1072 b19.

⁷¹ Halfwassen 2004, 83.

სახით, გააზრებული (δὲ δὲ τρίτον καὶ τὸ νοούμενον). ამის მერე კიდევ ერთხელ გამოიყოფა νοῦς, νόησις და νοητόν, რასაც მოსდევს შემდეგი მითითება: ისინი აბსოლუტურ ერთად (πάντη ἕν) რომ იქცნენ, მაშინ ერთმანეთში გაქრებიან. νοῦς, νόησις და νοητόν ერთმანეთისგან განირჩევიან და, ამიტომ, აბსოლუტურ ერთს არ შეიძლება წარმოადგენდნენ. აქ, უმთავრესად, საყურადღებო ის მომენტია, რომ პლოტინი უმაღლეს ერთთან შეპირისპირებაში მეორე ჰიპოსტასის ელემენტარულ სტრუქტურას განიხილავს არა გონითსაწვდომისა და გონისმიერად მოაზროვნის ორობად, როგორც ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე, არამედ გონითსაწვდომის, აზროვნებისა და გონების, ანუ გონისმიერი სუბიექტის, ტრიადად. ამდენად, აზროვნება დამოუკიდებელი ელემენტის სახით არის გამოყოფილი. თუმცა, ცოტა მოგვიანებით, პლოტინი კვლავ გონების ორობას უსვამს ხაზს.⁷²

ახლა გადავინაცვლებთ V 3 [49], 5, 26-48⁷³ პასაჟზე, რომელშიც პლოტინი გონითსაწვდომის, მყოფის, გონისმიერი აზროვნებისა და გონების, ანუ გონისმიერად მოაზროვნის, იგივეობას ამტკიცებს.⁷⁴ საკუთარ თავზე აზროვნების ფენომენის ახსნა, რომელიც აღნიშნულ მონაკვეთშია მოცემული, პლო-

⁷² *Enn.* VI 7, 41, 21.

⁷³ *Enn.* V 3, 5, 26-48: ἐν ἄρα οὕτω νοῦς καὶ τὸ νοητόν καὶ τὸ ὄν καὶ πρῶτον ὄν τοῦτο καὶ διῆ καὶ πρῶτος νοῦς τὰ ὄντα ἔχων, μᾶλλον δὲ ὁ αὐτὸς τοῖς οὖσιν. ἀλλ’ εἰ ἡ νόησις καὶ τὸ νοητόν ἔν, πῶς διὰ τοῦτο τὸ νοοῦν νοήσει ἑαυτό; ἡ μὲν γὰρ νόησις οἶον περιέξει τὸ νοητόν, ἡ ταῦτόν τῷ νοητῷ ἔσται, οὕτω δὲ ὁ νοῦς δῆλος ἑαυτὸν νοῶν. ἀλλ’ εἰ ἡ νόησις καὶ τὸ νοητόν ταῦτόν – ἐνέργεια γὰρ τις τὸ νοητόν· οὐ γὰρ διῆ δύναμις οὐδὲ γ’ ἀνόητον οὐδὲ ζῶης χωρὶς οὐδ’ αὖ ἐπακτόν τὸ ζῆν οὐδὲ τὸ νοεῖν ἄλλω ὄντι, οἶον λίθῳ ἢ ἀψύχῳ τινί – καὶ οὐσία ἡ πρώτη τὸ νοητόν· εἰ οὖν ἐνέργεια καὶ ἡ πρώτη ἐνέργεια καὶ καλλίστη διῆ, νόησις ἂν εἴη καὶ οὐσιώδης νόησις· καὶ γὰρ ἀληθεστάτη νόησις διῆ τοιαύτη καὶ πρώτη οὖσα καὶ πρώτως νοῦς ἂν εἴη ὁ πρῶτος· οὐδὲ γὰρ ὁ νοῦς οὕτως δυνάμει οὐδ’ ἕτερος μὲν αὐτός, ἡ δὲ νόησις ἄλλο· οὕτω γὰρ ἂν πάλιν τὸ οὐσιώδες αὐτοῦ δυνάμει. εἰ οὖν ἐνέργεια καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἐνέργεια, ἔν καὶ ταῦτόν τῇ ἐνεργείᾳ ἂν εἴη· ἔν δὲ τῇ ἐνεργείᾳ τὸ ὄν καὶ τὸ νοητόν ἔν ἅμα πάντα ἔσται, νοῦς, νόησις, τὸ νοητόν. εἰ οὖν ἡ νόησις αὐτοῦ τὸ νοητόν, τὸ δὲ νοητόν αὐτός, αὐτὸς ἄρα ἑαυτὸν νοήσει· νοήσει γὰρ τῇ νοήσει, ὅπερ ἦν αὐτός, καὶ νοήσει τὸ νοητόν, ὅπερ ἦν αὐτός. καθ’ ἐκάτερον ἄρα ἑαυτὸν νοήσει, καθότι καὶ ἡ νόησις αὐτὸς ἦν, καὶ καθότι τὸ νοητόν αὐτός, ὅπερ ἐνόει τῇ νοήσει, ὃ ἦν αὐτός.

⁷⁴ მიიჩნევა, რომ V 3 [49], 5 თავში პლოტინი *μητσαფიზიკის* მეთორმეტე წიგნის მეცხრე თავში წამოჭრილ პრობლემატიკას ეხმიანება. დაწვრილებით იხ. Szlezák 1979, 126-130.

ტინის ნოოლოგიური სწავლების ცენტრალურ მომენტად შეიძლება შეფასდეს.⁷⁵ მსჯელობა იწყება იმით, რომ ერთია გონება, გონითსაწვდომი და მყოფი. პლოტინის დაზუსტების თანახმად, აქ იგულისხმება პირველი მყოფი და პირველი გონება, რომელიც მყოფს ფლობს, უფრო სწორად კი, მისი იგივეობრივია. ამის შემდეგ ისმის კითხვა, თუ როგორ გაიაზრებს გონისმიერად მოაზროვნე საკუთარ თავს გონისმიერი აზროვნებისა და გონითსაწვდომის ერთობის გამო. პლოტინისთვის გასაგებია, რომ აზროვნება თითქოს მოიცავს გონითსაწვდომ საგანს, ან სულაც მისი იგივეობრივი იქნება, მაგრამ ამით ჯერ კიდევ ვერ აიხსნება საკუთარ თავზე მოაზროვნე გონების ფენომენი. პლოტინის მიერ დასმული კითხვა, ცოტა არ იყოს, უცნაურია. იგი თავიდანვე აცხადებს, რომ გონება და გონითსაწვდომი, რომელიც, თავის მხრივ, მყოფს უდრის, ერთი და იგივეა. შემდეგ აღნიშნულია, რომ გონისმიერი აზროვნება გონითსაწვდომს ემთხვევა. აქედან უკვე ლოგიკურად გამომდინარეობს, რომ გონება აზროვნებს, ვინაიდან თუ $a(\text{გონება})=b(\text{გონითსაწვდომი})$ და $b(\text{გონითსაწვდომი})=c(\text{აზროვნება})$, მაშინ აუცილებლად $a(\text{გონება})=c(\text{აზროვნება})$. შესაბამისად, როდესაც აზროვნება მოიცავს გონითსაწვდომს და მასთან იგივეობაში მოდის, მაშინ თვით გონება გონებისავე მეშვეობით, რადგან გონება აზროვნებასთანაა გაიგივებული, წვდება გონითსაწვდომს, რომელიც თვითონ გონებაა. შედეგად, გამოდის, რომ გონება საკუთარი თავით საკუთარ თავს შეიცნობს. ამგვარად, თავის თავზე მოაზროვნე გონების ფენომენი ახსნილია და პლოტინის კითხვასაც თავიდანვე აქვს პასუხი გაცემული. თუმცა, ეს ახსნა მხოლოდ ლოგიკურ გამომდინარეობას ეყრდნობა, რეალურად მაინც არაა ცხადი, რატომ უნდა იყვნენ გონითსაწვდომი ობიექტი და გონისმიერი სუბიექტი აზროვნების იგივეობრივნი და როგორ შეიძლება სუბიექტმა ობიექტის გააზრებით საკუთარი თავი დაინახოს. პლოტინის მიზანი, სწორედ, ამის განმარტებაა, რასაც ის სამ ეტაპად ახორციელებს.

⁷⁵ Szlezák 1979, 126.

I. პირველ ეტაპზე პლოტინი ნათელს ჰყენს, თუ რას ნიშნავს აზროვნებისა და გონითსაწვდომის, ასევე გონითსაწვდომისა და პირველი არსის იგივეობა. გონითსაწვდომი აზროვნებას უდრის, რადგან ენერგიაა. ის არ წარმოადგენს არც პოტენციას, არც რაიმე არაგონითს ან სიცოცხლის გარეშე მდგომს. მისთვის სიცოცხლე და აზროვნება უცხო და გარედან მოსული არ არის, როგორც ქვისთვის ან რაღაც სხვა უსულო საგნისთვის. პლოტინის დასკვნით, თუ გონითსაწვდომი აზროვნებას ემთხვევა, მაშინ ის პირველი არსია; ამასთან, თუ პირველი არსი, როგორც გონითსაწვდომი, ენერგიას, კონკრეტულად, პირველ და ყველაზე მშვენიერ ენერგიას წარმოადგენს, მაშინ ის არსებითი აზროვნება⁷⁶ იქნება, რადგან ასეთი აზროვნება ყველაზე ჭეშმარიტია. პლოტინისეული ახსნა, თავის მხრივ, დამატებით ახსნა-განმარტებას მოითხოვს. პირველ რიგში, ხაზი უნდა გაესვას, რომ აზროვნება ქმედითობას, სიცოცხლესა და მოძრაობას გამოხატავს. თუ ფიზიკური განზომილებების გამოცდილებიდან ამოვალთ, აზროვნება (დავუშვათ დისკურსიული აზროვნება) ვლინდება მოაზროვნე სუბიექტის მოქმედებად, მისგან მომდინარე სააზროვნო მოძრაობად, რომელიც შესაბამის ობიექტს მიემართება. ის სუბიექტის სიცოცხლეზე მოწმობს. სუბიექტი ცოცხალია და, ამიტომაც, შეუძლია სააზროვნო ქმედების განხორციელება. თუმცა, სააზროვნო აქტის შესრულება არ გულისხმობს, რომ ობიექტი, სუბიექტის მსგავსად, ცოცხალია და აზროვნება ძალუძს. იგი შეიძლება უსიცოცხლო და არაგონითი იყოს, როგორც, მაგალითად, ქვა. ქვაზე (და არა ქვის იდეაზე) აზროვნებისას ქვა თავისთავად სხვაა, გაუცხოებული აზროვნების აქტისგან, ხოლო სიცოცხლე და აზროვნება მას მისთვის უცხო, გარეშე სფეროდან მიემართება. მეორე მხრივ, დასაშვებია, ობიექტი სუბიექტივით ცოცხალი და მოაზროვნე იყოს, მაგრამ სუბიექტისთვის მაინც უცხოდ რჩებოდეს. ნოეტურ სამყაროში ვითარება უკვე სხვაგვარადაა. გონითსაწვდომი მოქმედებს, ცოცხლობს და აზროვნებს, რაც ერთი და იგივეა, ვინაიდან იქ მოქმედება და სიცოცხლე მხოლოდ

⁷⁶ ὁ ἰστανθὺς νόησις. ამ სახელწოდების განმარტებისთვის იხ. Beierwaltes 1991, 197-199.

აზროვნებით გამოიხატება. ნოეტური ობიექტი ნოერული სუბიექტის წინ რომ მდებარეობდეს და, თავის მხრივ, მოქმედებას ვერ ამჟღავნებდეს, უბრალოდ მკვდარი იქნებოდა. უმაღლესი ერთის ღონეზე დუალობა გაუქმებულია და აზროვნებაც არ მოქმედებს, რაც ერთის სიკვდილს სულაც არ გულისხმობს, მაშინ როდესაც ნოეტური სამყაროს სფეროში, რომელიც ორობის, უფრო კონკრეტულად, სუბიექტ-ობიექტის დუალობის საფუძველზეა კონსტრუირებული, აზროვნებისადმი ობიექტის გაუცხოება, მისი უმოქმედობა და გაუმჟღავნებლობა სიკვდილის, ანუ მყოფს მოკლების, ტოლფასია. ახლა, საკითხავია, რამდენად ენერგიული, ცოცხალი და აზროვნებისეულია გონითსაწვდომი ობიექტი. ეს საკითხი, თავის მხრივ, უშუალოდაა გადაჯაჭვული ობიექტის ღიაობის, ქვემარტივებისა და მყოფობის ხარისხთან. პლოტინის მიხედვით, გონითსაწვდომს უბრალოდ კი არ აქვს აზროვნების უნარი, არამედ აზროვნების იგივეობრივია. შესაბამისად, მას არ ურევია პოტენციურობა და წმინდა აქტუალობას წარმოადგენს. მაშასადამე, მისთვის აზროვნება, ენერგია და სიცოცხლე არის არა გარედან მოსული, არამედ არსებითი. ამიტომაც შეუძლია მას, ბოლომდე ეხმიანებოდეს და ეხსნებოდეს გონებას, ანუ გონისმიერ სუბიექტს. ეს უკანასკნელი ობიექტის გააზრებას აზროვნებით ცდილობს; აზროვნებამ თითქოს უნდა მოიცვას ობიექტი და გონებას მის შესახებ აუწყოს. ობიექტის ყოფნას თუ აზროვნება არ შეადგენს, მისი რაღაც ნაწილი აუცილებლად გაუსხლტება აზროვნებას და დაფარული დარჩება. ამიტომ, ობიექტი თავად უნდა იყოს აზროვნება, იმისთვის, რათა სრულად გაცხადდეს. აქედან გამომდინარე, გონითსაწვდომი ობიექტისა და აზროვნების იგივეობა გონითსაწვდომის დაუფარაობას, მის ქვემარტივებას უზრუნველყოფს. ის ვინც თავადაა აზროვნება, აზროვნებისთვის გაუაზრებელს და უცხოს არაფერს დაიტოვებს. მაშასადამე, მხოლოდ აზროვნებასთან გაიგივებული ობიექტი გაიზრება სრულად. ასეთი ობიექტი, პლოტინის დასკვნით, პირველ არსს წარმოადგენს. შევეცდებით, ავხსნათ, რატომ. რაიმე მყოფი ობიექტი თუ ქვემარტივად არ გაიზრება, მაშინ ის აზროვნებას ვერ დაემთხვევა. მასში არის რაღაც ისეთი, რაც აზროვნების

რიტმს ვერ ან ჯერ ვერ ეწყობა, აზროვნება თითქოს გარედან ენება მას, მაგრამ მასში ჩაწვდომას ვერ ახერხებს, რის შედეგადაც სუბიექტისა და ობიექტის ორობა უფრო მკაფიო ხდება. ვინაიდან მის შესახებ ჭეშმარიტების დადგენა შეუძლებელია, აღნიშნული ობიექტი არც ჭეშმარიტ არსს შეიძლება წარმოადგენდეს. პირველი, ჭეშმარიტი არსი პლოტინისტისთვის ერთადერთი ობიექტია, რომელსაც ზემოთ აღწერილი რამ ვერ შეემთხვევა. მასში არაფერია პოტენციური და ჯერ გაუაზრებელი. როგორც აზროვნება, იგი ყველაფერს დაუფარავად იუწყება მყოფის, ანუ თავისი თავის, შესახებ და ყოფნის კანონებს სრულ ჭეშმარიტებაში ააშკარავებს⁷⁷. პლოტინი ამ აქტს პირველ და ყველაზე მშვენიერ ქმედებად მოიხსენიებს. პირველი არსი უმოქმედოდ და განუხორციელებლად არასოდეს არ არის მოცემული. ის წმინდა აქტუალობაა, აზროვნება კი მის კუთვნილ ენერგიად წარმოდგება და მისი იგივეობრივია. ამიტომ უწოდებს პლოტინი პირველ არსთან გაიგივებულ აზროვნებას არსებით აზროვნებას. საბოლოოდ, გონითსაწვდომი, პირველი არსი, არსებითი აზროვნება და პირველი ენერგია ერთ ბუნებას ქმნის. პლოტინის თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ პირველი არსის/გონითსაწვდომის მისეული გაგება დინამიურია, რასაც ძალიან კარგად გამოხატავს ცეცხლის ანალოგია. მასთან, გვიანი ნეოპლატონიკოსებისგან განსხვავებით, პირველი მყოფი/გონითსაწვდომი ისევე არ ეთიშება სიცოცხლეს, ენერგიასა და აზროვნებას, როგორც ცეცხლის არსებობა ვერ გამოცალკევდება, რეალურად, ცეცხლის ენერგიისგან.

II. ამ ეტაპზე ირკვევა, რაგვარ სუბიექტს/გონებას უნდა გაუმჟღავნდეს პირველი ობიექტი/პირველი არსი. აქედანვე ნათელია, რომ სუბიექტი, რომლისთვისაც აზროვნება ისეთივე არსებითი არაა, როგორც აზროვნებასთან გაიგივებული ობიექტისთვის, პირველი აზროვნების წრეში შესვლას და, შესაბამისად, პირველ ობიექტთან დაკავშირებას ვერ შეძლებს. პლოტინის მიხედვით, არსებითი აზროვნება, რომელიც პირველია,

⁷⁷ უმაღლესი მყოფის დონეზე სიცოცხლე და ენერგია პირველი სინათლეა (V 3, 8, 37-38). როგორც პლოტინი ამბობს, ეს არის ცხადი, ჭეშმარიტი და პირველადი სფერო (τὸ ἕναρχὸς καὶ τὸ ἀληθινὸν καὶ τὸ πρῶτα. V 3, 8, 10).

პირველ გონებას წარმოადგენს, რადგან პირველი გონება შესაძლებლობაში არაა გონება და აზროვნებისგან არ განსხვავდება. პირველი გონებისთვის ყველაზე არსებითი საქმიანობა აზროვნებაა. თუ ის აზროვნებას არ უდრის, მაშინ გამოვა, რომ მას უბრალოდ შეუძლია სააზროვნო ქმედითობის განხორციელება, აუცილებლობით კი არ აზროვნებს. ამიტომ, პირველი გონება და ენერგია, ისევე როგორც პირველი გონება და აზროვნება, ერთი და იგივე უნდა იყოს. აქედან გამომდინარეობს, რომ, პლოტინის გაგების თანახმად, პირველ ობიექტს სჭირდება თავისივე ბუნების სუბიექტი. ვინაიდან პირველი ობიექტი აზროვნებაა, პირველი სუბიექტიც აზროვნება იქნება. მოკლედ რომ ვთქვათ, როგორც პირველი ობიექტი, აზროვნებასთან იგივეობისა და წმინდა აქტუალობად ყოფნის წყალობით, გაუაზრებელს ან ჯერჯერობით დაფარულს არაფერს არ შეიცავს, ანალოგიურად, პირველი სუბიექტისთვისაც გაუაზრებელი და დაფარული არაფერი არ უნდა რჩებოდეს, რაც ისევ აზროვნებასთან იგივეობით მიიღწევა. პირველი გონება პოტენციურად და ნაწილ-ნაწილ კი არ იაზრებს პირველი გონითსაწვდომის შინაარსს, არამედ წმინდა აქტუალობაში და ერთბამად, რის გამოც აზროვნებას ემთხვევა და ასევე აზროვნებასთან გაიგივებული ობიექტის ქვემარტებას ნამდვილად თავის საკუთრებად ფლობს.

III. ამ ეტაპზე პლოტინი წარმოადგენს დასკვნას. თუ გონებაც და გონითსაწვდომიც ენერგიას უდრის, მაშინ ყველაფერი ერთბამად ერთი იქნება: გონება, აზროვნება და გონითსაწვდომი. გონითსაწვდომი ემთხვევა აზროვნებას, რაც იმას ნიშნავს, რომ გააზრებას სავსებით ექვემდებარება. აქედან გამომდინარე, აუცილებლად იარსებებს ისეთი სუბიექტი, რომელიც გონითსაწვდომს ბოლომდე გაიაზრებს. ვინაიდან გონითსაწვდომი აზროვნებას უდრის, მის გააზრებას აზროვნებასთან გაუიგივებელი სუბიექტი ვერ მოახდენს. შესაბამისად, როგორც აზროვნება და წმინდა ენერგიულობა, ის თვითონვე უნდა ირგებდეს აქტიური სუბიექტის, ანუ გონების, როლს. შედეგად მივიღებთ, რომ გონითსაწვდომი იმდენად, რამდენადაც, აზროვნებასთან იგივეობის გამო, ქვემარტიად გაიაზრება, ყოფნას

უბოძებს გონებას, რომელიც ასევე აზროვნებასთან იგივეობით სრულყოფილად იაზრებს მას. მისი გააზრებით გონება, თავის მხრივ, მარადიულად წარმოაყენებს გონითსაწვდომს. როგორც V 1, 4, 27-28-შია ნათქვამი: ὁ μὲν νοῦς κατὰ τὸ νοεῖν ἰφιστάξ τὸ ὄν, τὸ δὲ ὄν τῷ νοεῖσθαι τῷ νῷ δίδόν τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι.⁷⁸ აზროვნებასთან იგივეობის კვალად, გონითსაწვდომი ობიექტი და გონისმიერი სუბიექტი, მყოფი და გონება ერთბაშად არიან, ერთად არსებობენ და ერთმანეთს არ ტოვებენ.⁷⁹ ისევ ცეცხლთან შედარებას რომ მოვუხმობთ, რომელიც V 3 ტრაქტატშიც გვხვდება (V 3, 7, 23-24), გონითსაწვდომი/მყოფი ანალოგიური ცეცხლის არსებობის, აზროვნება – ცეცხლის ქმედითობის, გონება კი – მოქმედებაში გამოვლენილი ცეცხლის.⁸⁰ ისინი, რეალურად, ერთნი არიან და ერთმანეთისგან განცალკევებით არ არსებობენ.

IV. საბოლოოდ, პლოტინი საკუთარ თავზე მოაზროვნე გონების ფენომენის ახსნამდე მიდის. თუ გონების აზროვნება გონითსაწვდომს უდრის, გონითსაწვდომი კი თვითონ გონებაა, მაშინ გონება თავის თავს იაზრებს. ის აზროვნებს აზროვნებით, რომელიც თვითონვეა და იაზრებს გონითსაწვდომს, რომელსაც, აგრეთვე, თვითონ წარმოადგენს.⁸¹ თითოეულ შემთხვევაში ის თავის თავს იაზრებს: ერთი მხრივ, იმდენად, რამდენადაც თვითონვეა აზროვნება და, მეორე მხრივ, იმიტომ, რომ გონითსაწვდომიც მას უდრის. ამრიგად, აზროვნებასთან დამთხვევის შედეგად, გონითსაწვდომი თავად გამოვლინდება აქტიურ

⁷⁸ „გონება აზროვნებით მყოფს წარმოაყენებს, ხოლო მყოფი, იმდენად, რამდენადაც მისი მოაზრება ხდება, გონებას ანიჭებს აზროვნებასა და არსებობას“ (ალექსიძე 2009, 79).

⁷⁹ *Enn.* V 1, 4, 30-31: ἡ μὲν γὰρ ἐκεῖνα καὶ συσπάρχει καὶ οὐκ ἀπολείπει ἄλληλα.

⁸⁰ V 9, 8, 9-17 პასაჟში პლოტინი მეორე ჰიპოსტასის ორელემენტინი (გონითსაწვდომი/მყოფი-გონება) ელემენტარული სტრუქტურის დონეზე განიხილავდა. შესაბამისად, ცეცხლთან შედარებისას ცეცხლის ენერგია გონების ანალოგია იყო, ხოლო ცეცხლის არსი – მყოფის. V 3 [49], 5, 26-48-ში ნოეტური სამყაროს სტრუქტურა უკვე ტრიადის (გონითსაწვდომი/პირველი მყოფი-აზროვნება/ენერგია-გონება) დონეზეა წარმოდგენილი, აზროვნებას კი დამოუკიდებელი ელემენტის როლი ენიჭება, რის გამოც ცეცხლის ენერგია უკვე აზროვნებასთან და არა გონებასთან უნდა იქნას შედარებული.

⁸¹ მდრ. *Arist. Metaph.* 1074 b33-34.

სუბიექტად, ე.ი. გონებად, რომელიც გონითსაწვდომი ობიექტის სახით თავის თავს იაზრებს და თავის თავს უმჟღავნდება დაუფარავად. საბოლოოდ, გონება თავის თავს იაზრებს თავისი თავის მეშვეობით, გონითსაწვდომი კი გაიაზრება თავისივე თავის მიერ თავისი თავის მეშვეობით.⁸²

V 3 [49], 5, 26-48 მონაკვეთის ანალიზი იძლევა საშუალებას, ჩვენი საკვლევითი თემის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი რამდენიმე მომენტი გამოიყოს: ა) პლოტინისთვის მთავარი აქაც, ისევე როგორც სხვა ტექსტებში, გონითსაწვდომისა და გონების იგივეობის, უფრო ზუსტად, გონითსაწვდომის სახით გონების მიერ საკუთარი თავის გააზრების დასაბუთებაა. თუმცა, აღნიშნულ პასაჟში გონითსაწვდომისა და გონების იგივეობის დასაბუთებისას პლოტინისთვის ამოსავალი აზროვნების მომენტი ხდება. ის ჯერ თითოეული მათგანის იგივეობას ამტკიცებს აზროვნებასთან და უკვე შემდეგ მიდის მათი ერთმანეთთან იგივეობის აღიარებამდე; ბ) ბოლოს ფორმულის სახით გამოტანილ დასკვნაში მოცემულია სამი ელემენტის იგივეობა (ἐν ἅμα πάντα ἕστα, *ვინც, სიღისე, თბ სიღისე*. V 3, 5, 43-44), რაც გვაფიქრებინებს, რომ გვიანდელ პლოტინთან (V 3 ქრონოლოგიურად 49-ე ტრაქტატია) ნოეტური სამყაროს ბუნების ტრიადული სახით გამოვლენა ხდება, მიუხედავად იმისა, რომ პლოტინი მის ტრიადულ სტრუქტურას პირდაპირ არსად აქცენტირებს; გ) პლოტინთან აზროვნების შუამავალი ფუნქცია გამოხატულია არაა. *სიღისე/πρωτων ὄν/πρωτη οὐσία-σὴ-σὴ-σὴ-σὴ* ტრიადის წევრები ერთ განუყოფელ ბუნებას ქმნიან. გონითსაწვდომი, ანუ პირველი არსი, აზროვნებას ემთხვევა, აზროვნებასთან იგივეობის ერთბამად კი გონებად ვლინდება. გონებაც, რა თქმა უნდა, აზროვნებას უდრის. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ობიექტის აზროვნებასთან იგივეობა მნიშვნელობას დაკარგავდა, ვინაიდან არ იარსებებდა სუბიექტი, რომელიც მას ქმშარიტად გაიაზრებდა. შეიძლება ითქვას, რომ სუბიექ-

⁸² აქვე უნდა მიეთითოს, რომ გონითსაწვდომის, აზროვნებისა და გონების იგივეობა არ ნიშნავს მათ შორის სხვაობის სრულ გაუქმებას. მათი ერთობა და იგივეობა არის სხვაობის ფარგლებში მიღწეული მაქსიმალური ერთობა და იგივეობა.

ტისა და ობიექტის აზროვნებასთან გაიგივება თითქოს მათი ურთიერთობის გაუშუალებლობას, მათ ერთმანეთთან დამთხვევას და, შედეგად, ნამდვილ თვით-აზროვნებას განაპირობებს.

პლოტინისტვის აზროვნება სიცოცხლეს ნიშნავს. ყოველი სიცოცხლე ერთგვარი აზროვნებაა.⁸³ უჭეშმარიტესი სიცოცხლე მხოლოდ აზროვნებით ვლინდება. ის უჭეშმარიტესი და პირველი აზროვნების იგივეობრივია.⁸⁴ შესაბამისად, პირველი გონითსაწვდომი ობიექტი პირველი მყოფის ტოლფარდია, პირველი გონისმიერი სუბიექტი – პირველი გონების, პირველი აზროვნება კი – პირველი სიცოცხლის. *ენალებში* არაერთ ადგილას არის წარმოდგენილი ὅν-ζαή-νοῦς ტრიადა⁸⁵ სხვადასხვა მიმდევრობით.⁸⁶ ყველა ამ ადგილს ლაიტმოტივად მყოფისთვის სიცოცხლისა და გონების ქონის აუცილებლობის ჩვენება გასდევს. მათი განხილვა კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ პლოტინისტვის მყოფი, სიცოცხლე და გონება ერთმანეთისგან განუყოფელია. V 6 [24], 6, 20-ის მიხედვით, მყოფი სავესა მაშინ, როდესაც სიცოცხლისა და აზროვნების (νοεῖν) სახეს იღებს.⁸⁷ პირველი მყოფი ცოცხლობს, მოძრაობს და ენერგიულია, უფრო ზუსტად, თავად მის არსებას შეადგენს სიცოცხლე და ენერგია; თავის სიცოცხლესა და წმინდა ენერგიულობაში კი ის თავს ავლენს გონებად, რომელიც მყოფს ქეშმარიტად იაზრებს, იმიტომ, რომ მყოფი თვითონ გონებაა.

⁸³ *Enn.* III 8, 8, 17: πᾶσα ζαή νόησις τις.

⁸⁴ *Enn.* III 8, 8, 19-20. 27-28.

⁸⁵ ამ ტრიადის მნიშვნელობა პლოტინის ფილოსოფიაში, მისი პლატონური და არისტოტელური წყაროები, ასევე გავლენა პატრისტიკაზე ფართოდ გამოკვლეულია პიერ ადოს მიერ. იხ. Hadot 1960, 107-141. გონითსაწვდომი ტრიადის შესახებ სწავლება პლატონამდე მიდის. დიალოგ „სოფისტის“ მიხედვით, სრულყოფილ მყოფს (παντελὸς ὄν) უნდა ჰქონდეს გონება, სიცოცხლე და სული (*Soph.* 248 e6 ff). ტრიადის შესახებ სწავლების განვითარებაში ძალიან მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა პორფირიოსმა. ადოს მიხედვით, პლოტინის მოწაფე იყო პირველი, ვინც აღნიშნული ტრიადა ქალდეური ორაკულების ტრიადასთან (πατήρ/ππαρχιδ-δνάμαც-νοῦς) გააიგივა.

⁸⁶ *Enn.* I 6, 7, 11-12; I 8, 2, 5-7; III 6, 6, 10-17; III 8, 8, 18-19; III 8, 9, 38-39; III 8, 10, 2; IV 7, 9, 23-25; V 3, 16, 38; V 3, 17, 1-3; V 4, 2, 43-44; V 5, 1, 37-38; V 5, 10, 12-14; V 6, 6, 20-23; VI 2, 6, 8; VI 7, 12, 23; VI 7, 38, 12; VI 9, 9, 1-2; VI 9, 2, 24-25.

⁸⁷ *Enn.* V 6, 6, 20: πλῆρες δὲ ἐστὶ τὸ εἶναι, ὅταν εἶδος τὸν νοεῖν καὶ ζῆν λάβῃ.

პლოტინის მთავარი არგუმენტი მყოფისა და სიცოცხლის/აზროვნების განუყოფლობის სასარგებლოდ იმაში მდგომარეობს, რომ სიცოცხლის გარეშე აღებული მყოფი მკვდარი იქნებოდა. V 4 [7], 2, 43-44⁸⁸-ის მიხედვით, მყოფი არ არის მკვდარი. ის არ შეიძლება, რომ არ იყოს სიცოცხლე და მოაზროვნე (νοῦν). აქედან გამომდინარე, პლოტინი ასკვნის, რომ გონება და მყოფი ერთი და იგივეა. მაშასადამე, მყოფის სიცოცხლე აზროვნების პროცესში უშუალო ჩართულობასა და მოაზროვნებაში მქდავანდება. მას უბრალოდ კი არ მიემართება აზროვნება და, ამ სახით, სიცოცხლე, არამედ თავად წარმოადგენს მათ. პლოტინის სიტყვებით, ჭვრეტა და ჭვრეტის საგანი ცოცხალია და ორივე არის სიცოცხლე.⁸⁹ მყოფისთვის აზროვნება/სიცოცხლე უცხო რომ იყოს, მაშინ ნამდვილად ვერც გააზრებას დაექვემდებარებოდა და, სიცოცხლეს მოკლებული, ჩამკვდარი იქნებოდა. ამიტომ, როგორც თავად სიცოცხლე და აზროვნება, ის არის არა მხოლოდ გააზრებული, არამედ მოაზროვნე, ანუ გონება.⁹⁰ შედეგად, ობიექტისა და სუბიექტის დუალობა, ან უფრო ზუსტად, ობიექტის, სუბიექტისა და მათ შორის მავალი აზროვნების ტრიალულობა ერთი არსების შიგნით გადაინაცვლებს და იქ სხვაობაში შესაძლო მაქსიმალური ერთობის სახით ვლინდება ისე, რომ პირველი მყოფი/გონითსაწვდომი ობიექტი, სიცოცხლე/აზროვნება და გონება/გონისმიერი სუბიექტი, სხვაობაში და სხვაობის მიუხედავად, ერთი და იგივეა. მყოფში ერთადაა აზროვნება (νοεῖν), სიცოცხლე და ყოფნა.⁹¹

⁸⁸ *Enn.* V 4, 2, 43-44: τὸ γὰρ ὄν οὐ νεκρὸν οὐδὲ οὐ ζῆν οὐδὲ οὐ νοῦν· νοῦς δὲ καὶ ὄν ταῦτόν. *Μδρ.* VI 9, 2, 24-25: ἔχει δὲ καὶ ζῆν καὶ νοῦν τὸ ὄν· οὐ γὰρ δὴ νεκρὸν. IV 7, 9, 23-25: τοῦτο τοῖνυν τὸ ὄν πρώτως καὶ ἄει ὄν οὐχὶ νεκρὸν, ὡσπερ λίθον ἢ ξύλον, ἀλλὰ ζῶν εἶναι δεῖ, καὶ ζῆν καθαρῶς κερήσθαι, ὅσον ἂν αὐτοῦ μένῃ μόνον.

⁸⁹ *Enn.* III 8 [30], 8, 28-29.

⁹⁰ *Enn.* III 8 [30], 8, 18-19: πρώτη ζῆν καὶ πρώτος νοῦς εἶς. III 8, 10, 2: νοῦς ζῆν ἢ πρώτη καὶ πᾶσα.

⁹¹ *Enn.* V 6, 6, 21-23: ὁμοῦ ἄρα τὸ νοεῖν, τὸ ζῆν, τὸ εἶναι ἐν τῷ ὄντι.

2. უმაღლესი გვარები

ზემოთ განხილული დიადეებისა და ტრიადების შემდეგ ნოეტური სამყაროს ფუნდამენტურ სტრუქტურას პლატონის „სოფისტის“ ხუთი უმაღლესი გვარი (Pl. *Soph.* 254 b7–255 e7) განსაზღვრავს.⁹² პლოტინისტვის მყოფი (ὄν), მოძრაობა (κίνησις), დგომა (στάσις), სხვაობა (ἕτερον) და იგივეობა (ταυτόν) წარმოადგენენ როგორც გვარებს, ასევე ნოეტური სამყაროს პრინციპებსა (ἀρχαί) და ელემენტებს (στοιχεῖα). ისინი პრინციპები და ელემენტები არიან იმდენად, რამდენადაც ნოეტური კოსმოსის აგებულება (συστασις) მათ ეფუძნება. მეორე მხრივ, მათი, როგორც პირველი, ყველაზე უნივერსალური გვარების, დიფერენციაციისა და კონკრეტიზაციის შედეგად, უფრო დაბალი გვარები, ეიდოსები და ინდივიდები (ἴδιον)⁹³ წარმოიქმნებიან.⁹⁴ V 1 [10], 4, 33-40 და VI 2 [43], 7-8b პასაჟებზე დაყრდნობით, მათ თავდაპირველად წარმოვაჩინთ ნოეტური სამყაროს ელემენტარული საფუძვლებისა და პრინციპების, შემდეგ კი უნივერსალური გვარების როლში.

V 1 [10], 4, 33-40 პასაჟში პლოტინი ნოეტური სამყაროს ფუნდამენტურ პრინციპებს ჩამოთვლის. საყურადღებოა, რომ აქ პრინციპების რიცხვი განისაზღვრება არა ხუთით, არამედ ექვსით. ეს ექვსი პრინციპი ნოეტური სამყაროს ფუნდამენტურ დიადეებსა და ტრიადებში უკვე თანწარმოდგენილია. მყოფი და გონება, რაც გონითსაწვდომი ობიექტისა და გონისმიერი სუბიექტის ტოლფარდია, ერთმანეთისგან განსხვავდებიან, წინააღმდეგ შემთხვევაში აბსოლუტური ერთის მომდევნო ჰიპოსტასი ვერ ფორმირდებოდა. ამასთან, სხვაობა საჭიროა არა მხოლოდ იმისთვის, რათა იყოს მოაზროვნე სუბიექტი და მოაზრებული ობიექტი, არამედ თვითონ მოაზრებული ობიექტის სიმრავლედ

⁹² „ენეადებში“ ხუთი გვარის გამოყენების მთავარი ადგილებია: V 9 [5], 10; VI 9 [9], 3; V 1 [10], 4; II 6 [17], 1; VI 2 [43], 7-8b; VI 7 [38], 13; III 7 [45], 3. პლოტინთან „სოფისტის“ უმაღლესი გვარების ინტერპრეტაციის თაობაზე ფართოდ იხ. Nebel 1929, 1-54; Wurm 1973, 221-239; Horn 1995, 129-143; Santa Cruz 1997, 105-118; Gögelein 2014, 139-161.

⁹³ ინდივიდუალურ საგანთა იდეების არსებობა პრობლემური საკითხია. ამ საკითხთან დაკავშირებით იხ. Blumenthal 1966, 61-80.

⁹⁴ შდრ. VI 2 [43], 2 თავი.

ჩამოყალიბებისთვისაც. მამასადამე, მოცემული გვაქვს გონების⁹⁵, მყოფისა და სხვაობის პრინციპები. უმაღლესი მყოფის დონეზე სუბიექტსა და ობიექტს შორის სხვაობა იგივეობით არის გადალახული, რის შედეგადაც ნამდვილი თვით-აზროვნება მიიღწევა. იგივეობა მომდევნო ფუნდამენტური პრინციპია, რომლის წყალობითაც, სხვაობის მიუხედავად, ნოეტურ სამყაროში ყველაფერი საკუთარი თავის და ერთმანეთის იგივეობრივია. აზროვნება, თავის მხრივ, მოძრაობას გულისხმობს, რის გამოც მოძრაობის პრინციპი უნდა გამოიყოს. ის ნოეტურ სამყაროში მოძრაობის ერთადერთ ფორმას წარმოადგენს. გონითსაწვდომ სუბიექტსა და გონისმიერ ობიექტს შორის სააზროვნო მოძრაობა იმგვარად ხორციელდება, რომ სუბიექტი ობიექტის შესახებ ახალს ვერაფერს შეიტყობს. ეს არის ისეთი მოძრაობა და ქმედება, რომელსაც არანაირი ცვლილება და გარდაქმნა არ ახლავს თან და მარადისობაში სრულდება (III 7, 3, 8-10).⁹⁶ შესაბამისად, პირველი აზროვნების სახით საქმე გვაქვს წმინდა აქტუალობასთან. ამგვარი აზროვნების პირობებში ყველაფერი უკვე გამჟღავნებული და გააზრებულია. ამიტომ, პირველი მყოფის დონეზე მოძრაობა არის მდგომი. იქ დგომა გამოიხატება არა მოძრაობის შეწყვეტით⁹⁷, არამედ მოძრაობის ყოველთვის უკვე შესრულებულობით⁹⁸. მამასადამე, დგომა ნოეტური კოსმოსის კიდევ ერთი პირველსაფუძველი იქნება. პლოტინის მიხედვით, ამგვარად დადგენილ პრინციპთა სიმრავლე რიცხვსა და ოდენობას აყალიბებს, თითოეული მათგანის თავისებურება კი – რაგვარობას. საბოლოოდ, მათ,

⁹⁵ გონების უმაღლეს გვარად ყოფნა-არყოფნის საკითხი, როგორც ჩანს, პლოტინისთვის მარტივი გადასაჭრელი არ იყო. მაგალითად, VI 2, 18, 12-17-ის მიხედვით, გონების უმაღლეს გვარებში შეყვანა უარიყოფა, მაშინ როდესაც, VI 2, 20 თავში განვითარებული ვრცელი მსჯელობის შედეგად, პლოტინი გონების გვარად აღიარებამდე მიდის.

⁹⁶ *Enn.* VI 2, 8a, 9-10: νόησις οὐκ ἐνεργῶσιν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλ’ εἰς τὸ ἦδη, μᾶλλον δὲ αἰετῆ καὶ τὸ παρὸν αἰετῆ.

⁹⁷ *Enn.* VI 3, 27, 28-31: ἢ ὅτι οὐδ’ ἔστιν εἰπεῖν ἀναίρεσιν τῆς κινήσεως τὴν στάσις, ὅτι οὐ παυσάμενης τῆς κινήσεως ἔστιν, ἀλλ’ οὐσῆς ἐκείνης καὶ αὐτῆ ἐστί.

⁹⁸ *Enn.* VI 7, 13, 16: ἐπὶ πάντα οὐκ κινεῖσθαι δεῖ, μᾶλλον δὲ κεινῆσθαι.

როგორც პრინციპების, საფუძველზე ნოეტურ სამყაროში ყველაფერი დანარჩენი აიგება.

ხუთი უმაღლესი გვარის განხილვას ყველაზე დიდი ადგილი VI 2 [43], 7-8b⁹⁹ თავებში ეთმობა. აქ განსაკუთრებულად არის აქცენტირებული მათი, როგორც გვარების როლი. V 1 [10], 4, 33-40 მონაკვეთისგან განსხვავებით, VI 2 [43], 7-8b-ში პირველად მყოფისა და მოძრაობის გვარების გამოყოფა ხდება, ბოლოს კი – იგივეობის. დასაწყისში პლოტინისტვის ყველაზე მნიშვნელოვანი მოძრაობის ბუნების დადგენა და მყოფისა და მოძრაობის ურთიერთმიმართების განსაზღვრაა. მოძრაობა ხასიათდება ყველა სიცოცხლისთვის საერთო ერთ გვარად. ის პირველ სიცოცხლეს წარმოადგენს. მყოფსა და მოძრაობას/სიცოცხლეს შორის მიმართება გვარ-სახეობრივი არ შეიძლება იყოს. მოძრაობა მყოფს არ ექვემდებარება და არც მასზე მალლა დგას. ის მყოფთან ერთადაა. მყოფში მოძრაობა ჩანს და მოძრაობაში – მყოფი. ამასთან, მყოფი ენერგიის გარეშე, პოტენციურად არასოდეს არ არის მოცემული, მისი ენერგია და სიცოცხლე კი მოძრაობაა. ეს უკანასკნელი, პლოტინის სიტყვებით, მყოფს თითქოს თავის ყოფნაში სრულყოფს. საბოლოოდ, მოძრაობა მყოფის სიცოცხლედ და ენერგიად განისაზღვრება და მისგან განუყოფელია. ვინაიდან მოძრაობით არ იცვლება მყოფის ბუნება, რომელიც მოძრაობაში ჰგებებს, დგომის გვარი უნდა იქნეს დაშვებული. დგომის შედეგად, მყოფი ყოველთვის იგივეობრივი რჩება. მყოფი და მოძრაობა, ისევე როგორც მყოფი და დგომა ორობაში ერთნი არიან, სხვაობაში კი იგივეობრივნი. ერთი მხრივ, ერთმანეთისგან განსხვავებულნი რომ არ ყოფილიყვნენ, მათი გამოყოფა ვერ მოხდებოდა, რის გამოც პლოტინი სხვაობის კლასის აღიარებამდე მიდის; მეორე მხრივ, მათი განუყოფელი ერთობა იგივეობის გვარის დაშვების საჭიროებაზე მიუთითებს. იგივეობა აქ პლოტინისტვის უმაღლესი გვარების განუყოფელ ერთობასა და უმჭიდროეს თანშეზრდილობას გამოხატავს. ამრიგად, უკვე ვიღებთ ხუთ უმაღლეს

⁹⁹ დამაბნეველ მდგომარეობას ქმნის ის, რომ VI 2, 7-8b თავებში ხუთი უმაღლესი გვარის გამოყოფისა და ვრცელი დახასიათების შემდეგ, VI 2, 19, 1-სა და VI 2, 21, 2 მონაკვეთებში პლოტინი პირველი გვარების რიცხვს ოთხით შემოფარგლავს.

გვარს. VI 2, 8b-ს დასასრულს პლოტინი კიდევ ერთხელ აქცენტირებს, რომ უმაღლესი გვარების შიგნით გვარ-სახეობრივი მიმართებები არ მოქმედებს. მაგალითად, მყოფობის ფაქტი დანარჩენი ოთხი გვარის (მყოფის გარდა) მყოფისადმი დაქვემდებარებაში ჩაყენებას და მყოფის სახეობებად წარმოდგენას არ განაპირობებს.

3. ტოტალობა

ზემოთ წარმოჩენილი იქნა ნოეტური სამყაროს ელემენტარული სტრუქტურა, მის შემადგენელ ელემენტთა რაოდენობის ეტაპობრივი ზრდის კვალად. პირველ ეტაპზე სტრუქტურა ორელემენტისადაა გამოვლინდა, შემდგომ მესამე ელემენტი იქნა შემოყვანილი, საბოლოოდ კი, სტრუქტურა ხუთელემენტისადაა განისაზღვრა. 1. გამომდინარე იქიდან, რომ სტრუქტურის შესადგენად ყოველთვის ამოსავალია ორობა, აბსოლუტური ერთი კი ვერანაირ სტრუქტურას ვერ შექმნის, თავდაპირველად ხდება ორი ელემენტის (გონითსაწვდომი ობიექტი/მყოფი და გონისმიერი სუბიექტი/გონება) გამოყოფა; 2. იმისთვის, რათა ორ ელემენტს შორის ურთიერთობა და, საერთოდ, სტრუქტურის შედგენა შესაძლებელი გახდეს, აუცილებელია მესამე შუამავალი ელემენტის დაშვება აზროვნების, ანუ სიცოცხლის სახით; 3. აზროვნება/სიცოცხლე გულისხმობს მოძრაობასა და ენერგიას. მას მოქმედებაში მოჰყავს სუბიექტი და ობიექტი, ერთმანეთისკენ ამოძრავებს მათ და ამ მოძრაობით სიცოცხლე შემოაქვს. თუმცა, მოძრაობა დგომით უნდა იყოს გაწონასწორებული, წინააღმდეგ შემთხვევაში, სუბიექტი და ობიექტი ერთმანეთს, ასე ვთქვათ, აცდებიან. ამასთან, სუბიექტი და ობიექტი ერთმანეთისგან რომ არ განსხვავდებოდნენ, მათი ერთმანეთთან დაკავშირების საჭიროებაც არ იარსებებდა. მათ შორის სხვაობა, თავის მხრივ, საკუთარი თავის მიმართ მათი იგივეობის გარეშე ვერ აიხსნება. ამგვარად, საბოლოოდ, „სოფისტზე“ დაყრდნობით, ვიღებთ ნოეტური სამყაროს ელემენტარული სტრუქტურის ხუთ ელემენტს: მყოფი, მოძრაობა, დგომა, სხვაობა და იგივეობა. ნოეტურ სამყაროში დგომა მოძრაობას არ უპირისპირდება, ხოლო იგივეობა გულისხმობს

არა მხოლოდ საკუთარი თავის, არამედ სხვის მიმართ იგივეობასაც, რის შედეგადაც ელემენტები, სხვაობის მიუხედავად, ერთმანეთის მიმართ მაქსიმალურად არიან გახსნილნი. ტოტალობად ($\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha$) რეალიზებული ნოეტური სამყაროს კომპლექსური სტრუქტურა ამ ელემენტარული სტრუქტურიდან გამომდინარეობს. ქვემოთ, ეტაპობრივად, კომპლექსური სტრუქტურის ასახვა იქნება ნაცადი.

1'. ორობას თვითკმარობა აკლია. მას არ შეუძლია საკუთარი თავით შემოფარგვლა, ამიტომ, გაორმაგებისა და განახევრების გზით გამუდმებულად იზრდება და მცირდება. შესაბამისად, ნოეტური სამყაროს ელემენტარულ სტრუქტურაში გამოყოფილი ორი ელემენტიდან თითოეული აუცილებლად კვლავ ორად დანაწევრდება, მათი ნაწილებიც აგრეთვე გაორდებიან და ასე შემდეგ, რაც ნაწილთა უსასრულო სიმრავლის¹⁰⁰ არსებობას და სტრუქტურის კომპლექსურობას განაპირობებს. თუმცა, როგორც პლოტინი მიუთითებს, უსასრულობა¹⁰¹ ($\acute{\alpha}\pi\epsilon\iota\rho\omicron\nu$) ამ შემთხვევაში საშიში არაა (V 7, 1, 26), რადგან უსასრულობის ყოველი ნაწილი, მუდმივი გაორების მიუხედავად, ერთ განსაზღვრულ რამეს წარმოადგენს (VI 6, 3, 10) და, ამდენად, დანაწევრებისას ერთიანობას არ კარგავს, ისევე, როგორც სტრუქტურის მთლიანობა არ იშლება შინაგანი დასახსვრის კვალად. აქედან გამომდინარე, გონითსაწვდომი/მყოფი და გონისმიერი სუბიექტი/გონება გონითსაწვდომთა/მყოფთა, ანუ ეიდოსთა, და გონისმიერ სუბიექტთა/გონებათა სიმრავლის სახით უნდა იყოს წარმოდგენილი.

VI 7 [38], 8, 24-35 მონაკვეთი ზემოთ აღწერილ პროცესს ეხება. აღნიშნული მონაკვეთის მიხედვით, ერთი ყველაზე უმჯობესია, მისი მომდევნო კი მასზე მრავალი უნდა იყოს, რადგან სიმრავლე ნაკლებობას ($\xi\lambda\lambda\epsilon\iota\psi\iota\varsigma$) ნიშნავს. ამგვარად, მომდევნოს არაფერი აბრკოლებს, რომ ორობად წარმოჩნდეს. დიადის ორი შემადგენლიდან, თავის მხრივ, არცერთს არ შეუძლია,

¹⁰⁰ შდრ. *Enn.* VI 7, 13, 7-8: $\acute{\epsilon}\pi\epsilon\iota$ καὶ τὸ ἐν μέρει αὐτὸ οὐχ ἔν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἄπειρον διαρροῦμενον.

¹⁰¹ უსასრულობის საკითხს პლოტინი ფართოდ VI 6, 1-3 თავებში ეხება. პლოტინთან უსასრულობის გაგების შესახებ იხ. Sweeney 1998, 167-222.

იყოს სავსებით ერთი (παντελής ἕν); შესაბამისად, თითოეული ისევ ორობად უნდა იქცეს და ანალოგიურად მათი შემადგენლებიც. აქედან გამომდინარე, ნოეტური სამყაროს ფუნდამენტური დიადის წევრები ორად რომ არ იშლებოდნენ, მაშინ მოცემული იქნებოდა მხოლოდ ორი სიმრავლედ დაუნაწევრებელი, აბსოლუტური ერთის ანალოგიური ელემენტი, რომელთა საფუძველზეც ნოეტური სამყაროს მრავალფეროვანი სტრუქტურის განვითარება შეუძლებელი გახდებოდა. ასეთი პრიმიტიული ორელემენტური სტრუქტურა, რეალურად, არ შეიძლება არსებობდეს, ვინაიდან პირველი ორის წარმოშობისთანავე უკვე ამოქმედებულია გამაორებელი ძალა, რომელიც ორს ორად არასოდეს ტოვებს. ამდენად, ისინი უნდა ნაწევრდებოდნენ, რის შედეგადაც თითოეული მათგანი ნაწილთა სიმრავლის შემცველ მთელად წარმოდგება. პლოტინი აღნიშნავს, რომ იმ პირველ ორობაში იყო გონებაც, რომელიც წარმოადგენდა არა ერთს, არამედ მთელს და თავის თავში ყოველ ცალკეულ გონებას შეიცავდა, იმდენს, რამდენიც არიან ისინი ყველანი და კიდევ უფრო მეტს. მაშასადამე, მყოფისა და გონების შინაარსი აუცილებლად მრავლობითია. მყოფი წარმოადგენს მყოფთა, ანუ ეიდოსთა, სიმრავლის მომცველ მთელს, გონება კი – ცალკეული გონებების¹⁰². ვინაიდან მთლიანი მყოფი და გონება ერთმანეთს ემთხვევა, იდეათა ტოტალობა (πάντα) გონებათა ტოტალობის იდენტურია. მათი განუყოფელი ერთობა ტიმოქსის სრულყოფილ ცოცხალ არსს (ζῷον. *Ti.* 30b-31b; 39e)¹⁰³ ქმნის.

2'. გონითსაწვდომი ობიექტი/მყოფი და გონისმიერი სუბიექტი/გონება მხოლოდ ერთმანეთთან მიმართებით კი არ უნდა იდგნენ ორობის პოზიციაში, არამედ შინაგანადაც იყოფოდნენ ორობებად. ისინი რომ დაუნაწევრებელ ერთებს წარმოადგენდნენ, მაშინ აზროვნება ვერ განხორციელებოდა. V 3, 10, 40-48-ის თანახმად, აუცილებელია, გონითსაწვდომი ობიექ-

¹⁰² *Enn.* V 9, 8, 1-4: εἰ οὖν ἡ νόησις ἑνόντος, ἐκεῖνο τὸ εἶδος τὸ ἐνόν· καὶ ἡ ἰδέα αὐτῆ. Τί οὖν τοῦτο; νοῦς καὶ ἡ νοερά οὐσία, οὐχ ἑτέρα τοῦ νοῦ ἐκάστη ἰδέα, ἀλλ' ἐκάστη νοῦς. καὶ ἄλλος μὲν ὁ νοῦς τὰ πάντα εἶδη, ἕκαστον δὲ εἶδος νοῦς ἕκαστος.

¹⁰³ მდრ. *Enn.* III 9, 1, 15; V 9, 9, 9; VI 2, 21, 57; VI 6, 7, 16; VI 7, 8, 31.

ტი მრავალფეროვანი იყოს, მოაზროვნე სუბიექტი კი მასში სულ სხვადასხვა რამეს წვდებოდა, იმისთვის, რათა აზროვნება შესაძლებელი გახდეს.¹⁰⁴ მეორე მხრივ, პლოტინის გაგებით, თვითონ გონისმიერი სუბიექტიც არ უნდა დარჩეს მარტივი, მით უმეტეს, თუ საკუთარ თავზე აზროვნებს. სუბიექტი, რომელიც ობიექტის იგივეობრივია და, ამიტომ, ობიექტზე აზროვნების ფორმით თავის თავს იაზრებს, საკუთარ თავს დაანაწევრებს; თავის თავში სამოქმედოდ ის მრავლობითი და სინთეზური იქნება (V 3, 10, 20-21. შდრ. V 3, 1, 1-6). გონითსაწვდომი ობიექტისა/მყოფის და გონისმიერი სუბიექტის/გონების შინაარსი მრავალფეროვანი¹⁰⁵ რომ არ იყოს, გასააზრებელი არაფერი იქნებოდა და, შესაბამისად, მდუმარება დაისადგურებდა. ვინაიდან ისინი სიმრავლეს შეიცავენ, მათ შორის აზროვნება, როგორც შუამავალი ინსტანცია, რომელიც ამავდროულად მყოფსა და გონებას უდრის, კავშირთა და მიმართებათა მრავალფეროვან ქსელად გაიბმება, რაც, საბოლოოდ, ნოეტური სამყაროს კომპლექსურ სტრუქტურას იძლევა. ამრიგად, პლოტინის მეორე ჰიპოსტასში გონება არის არა მარტო საკუთარ თავზე მოაზროვნე პირველი არსება, არამედ მთელი ყოფნის გონება, კანონი და არქეტიპული მოდელი (V 9, 9, 7-8)¹⁰⁶, რომელშიც ყოველი მყოფი თავისი იდეის, მიზეზის, არსისა და ჰარადიგმის დონეზე ვლინდება, თვითკმარ მოცემულობას წარმოადგენს და ტოტალური გონებისა და ნამდვილმყოფის შიგნით საკუთარ თავზე მოაზროვნე გონების სახით მოქმედებს სხვა მყოფებთან/გონებებთან უმჭიდროეს ერთობაში.¹⁰⁷

¹⁰⁴ *Enn.* V 3, 10, 40-42: *δεῖ τοῖσιν τὸ νοοῦν ἕτερον καὶ ἕτερον λαβεῖν καὶ τὸ νοοῦμενον κατανοοῦσθαι ὃν ποικίλον εἶναι ἢ οὐκ ἔσται νόησις αὐτῶν.*

¹⁰⁵ *ποικίλον.* *Enn.* II 4, 4, 16; V 3, 1, 1; VI 2, 2, 3; VI 7, 13, 2 და ა.შ.

¹⁰⁶ გონების არსებას არქეტიპები და პირველი საგნები შეადგენს. *Enn.* V 9, 5, 23-24: *ἀρχέτυπα καὶ πρῶτα καὶ νοῦ οὐσίαν.* შდრ. V 1, 4, 5; VI 7, 12, 2. გონება იდეათა ტოტალობის იგივეობრივია. შდრ. *Enn.* I 6, 9, 34; III 6, 6, 1; V 9, 3, 8; V 9, 9, 8.

¹⁰⁷ ზემოთქმულისთვის განსაკუთრებით იხ. VI 7, 2-3 თავები, რომლებშიც პლოტინი ცდილობს, ნათელყოს, თუ რამხელა რამაა გონება (*νοῦσος ἐστὶ τῶν νοῦν χρῆμα*) და რას გულისხმობს გონებაში იდეათა არსებობა. ამ თავების ანალიზისთვის, აგრეთვე, იხ. Schiaparelli 2010, 467-492.

3'. თუ პირველი მყოფი, მასთან გაიგივებულ გონებასთან ერთად, ყოვლისმომცველ ცოცხალ ორგანიზმს წარმოადგენს, მაშინ ამ ორგანიზმის ერთიანად გამსჭვალავი მოძრაობა ყველაზე მრავალფეროვანი უნდა იყოს. VI 7, 13, 8-9-ში ისმის კითხვა, საიდან შეიძლება დაიწყოს ნოეტურ სამყაროში მოძრაობა და სადამდე მივიდეს. მოძრაობა მხოლოდ ორ პუნქტს შორის მარტივად ერთი მიმართულებით რომ ხდებოდეს, მაშინ ამაში დიდებული არაფერი იქნებოდა, რადგან მოძრაობას არანაირი ცვლილება არ შეხვდებოდა და არც სხვაობა გააღვიძებდა სიცოცხლისთვის, ასეთი მდგომარეობა კი უმოქმედობას დაემსგავსებოდა. პლოტინის მიხედვით, აუცილებელია, ნოეტურ სამყაროში მოძრაობა ყველანაირად ყველაფერზე ვრცელდებოდეს, ისევე როგორც, სიცოცხლე არ უნდა იყოს ერთფეროვანი, არამედ ყველა სიცოცხლით ყველა მხრიდან ცოცხლობდეს (VI 7, 13, 11-17). მაშასადამე, მოძრაობა/სიცოცხლე გულისხმობს მთლიან მოძრაობას/სიცოცხლეს (πᾶσα κίνησις/ζαή), რომელიც თავის თავში ყველანაირ მოძრაობასა და სიცოცხლეს იტევს, ყოვლისმომცველ მთლიანობად რეალიზებული გონების, ანუ მყოფის კვალად. ანალოგიურად, სხვაობა და იგივეობა მხოლოდ ორი განუმრავლებელი ელემენტის ერთმანეთისადმი მიმართებას კი არ გამოხატავენ, არამედ, გონებისა და ნამდვილმყოფის ტოტალური ხასიათის გამო, ყველა სხვას და ყველა იგივეს წარმოადგენდნენ (VI 7, 13, 24). პლოტინის სიტყვებით, გონება აზროვნებას უდრის, აზროვნება კი მთლიანი არსის აღმსვები მთლიანი მოძრაობაა, მთლიანი არსი, თავის მხრივ, მთლიანი აზროვნებაა, რომელიც მოიცავს მთლიან სიცოცხლეს, სულ სხვადასხვა ცოცხალ საგანს, რომელთა დანაწვრების შემთხვევაშიც კვლავ ახალ-ახალი რამ გამოჩნდება.¹⁰⁸ „ჭეშმარიტების ველი“,¹⁰⁹ რომელზეც მოძრაობა სრულდება, ყველგან და სულ მრავალფეროვანი რომ არ იყოს, მოძრაობა გაჩერდებოდა და, შესაბამისად, აზროვნებაც შეწყ-

¹⁰⁸ *Enn.* VI 7, 13, 40-44: [sc. νοῦς] ἔστιν οὖν νόησις ἢ δὲ κίνησις πᾶσα πληροῦσα οὐσίαν πᾶσαν, καὶ ἡ πᾶσα οὐσία νόησις πᾶσα ζαῆν περιλαβοῦσα πᾶσαν, καὶ μετ' ἄλλο ἄει ἄλλο, καὶ ὅ τι αὐτοῦ ταῦτόν, καὶ ἄλλο, καὶ διαίρουσν ἄει τὸ ἄλλο ἀναφαίνεται.

¹⁰⁹ ἀληθείας πεδίον. შდრ. *Pl. Phdr.* 248 b6.

ყდებოდა. თუმცა, მოძრაობისა და სხვაობის კვალად, ნოეტურ კოსმოსში ყველაფერი დგას და მარად იგივეობრივად ჰგებებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, გონება აქტუალობას დაკარგავდა და სრულიად უმოქმედო გახდებოდა. საბოლოო ჯამში, ვიღებთ ტოტალურ მყოფს, გონებას, მოძრაობას (სიცოცხლე/აზროვნება/ენერჯია), სხვაობას, იგივეობასა და დგომას, რომლებიც, თავიანთ განუყოფელ ერთობაში, ნაწილთა უსასრულო სიმრავლედ განიტოტებიან და, ამგვარად, ნოეტური სამყაროს კომპლექსურ სტრუქტურას ქმნიან.

გონებას ყველაფერი აქვს და ყველაფერია.¹¹⁰ მას ყველა მყოფი ჰყავს თავის თავში, როგორც თავისი თავი. ის და ყველა მყოფი ერთია (V 9, 6, 1-2). გასარკვევია, როგორია ყველაფრის მყოფობის წესი გონებაში და რით განსხვავდება ის გრძნობადი ყოვლობისგან (τὸ πᾶν). პირველ რიგში, გონება წარმოადგენს ჭეშმარიტ ყოვლობას (ἀληθινὸν πᾶν. III 7, 4, 9. 11). ჭეშმარიტ ყოვლობას შემდეგი უმთავრესი ნიშნები ახასიათებს: ა) მასში ნაწილი მთელისგან იბადება და არა პირიქით. შესაბამისად, მთელი არა-მთელი ნაწილების ერთად შეყრის შედეგად არ მიიღება (V 8, 4, 20-23; III 8, 8, 40-48). ჭეშმარიტ ტოტალობასა (πάντα) და ყოვლობაში მთელისა და ნაწილის სრული ურთიერთგამსჭვალვა მიიღწევა. იქ ნაწილები არა მხოლოდ უკავშირდებიან ერთმანეთს და მათ მომცველ მთელს მიმართებათა და კავშირთა მრავალფეროვანი ქსელით, არამედ ერთმანეთის და მთელი ყოვლობის იგივეობრივად¹¹¹ წარმოდგებიან ისე, რომ ყოველი ცალკეული ნაწილი ყველაფერია და, როგორც პლოტინი ამბობს, ყველაფერი ყველაფერია (V 8, 4, 6-8), მაშინ როდესაც გრძნობად ყოვლობაში ნაწილი არის მხოლოდ ნაწილი; ბ) ჭეშმარიტ ყოვლობაში ყველაფერი გამჭვირვალე, დაუფარავი და ჭეშმარიტია, ვინაიდან ყველა ყველაფერს შეიცავს და ყველაფერს ხედავს სხვაში (V 8, 4, 4-6); გ) ზემოთქმულიდან არ გამომდინარეობს, რომ ჭეშმარიტ ყოვლობაში ყვე-

¹¹⁰ *Enn.* I 8, 2, 16: ἔχει πάντα καὶ ἔστι πάντα. შდრ. III 8, 8, 42; V 1, 4, 21; V 8, 9, 36; V 9, 6, 1; V 9, 8, 22; V 9, 9, 15; VI 2, 18, 13; VI 4, 5, 8; VI 7, 14, 11; VI 9, 2, 47; VI 9, 5, 15-16.

¹¹¹ ყოველი იდეა იდეათა ტოტალობის იგივეობრივია. შდრ. *Enn.* I 8, 2, 18; II 6, 1, 11; III 2, 14, 15; V 8, 4, 6-11; V 8, 9, 16-22; V 9, 8, 3.

ლაფერი ერთმანეთშია არეული. იქ ყველაფერი თან ერთბამადაა (ὁμοῦ πάντα¹¹²) და თან გამოყოფილია¹¹³. ამის საილუსტრაციოდ პლოტინი ხშირად მიმართავს მეცნიერების მაგალითს¹¹⁴. მეცნიერება ყველა თეორემის მთლიანობაა, თითოეული თეორემა მთელი მეცნიერების ნაწილია. მიუხედავად იმისა, რომ ცალკეულ თეორემას მეცნიერების დანარჩენი ნაწილებისგან ადგილი არ გამოყოფს, ის მთელის შემადგენლობაში მაინც ინარჩუნებს საკუთარ თავისთავადობას; დ) ქემშიარტი ყოვლობა მხოლოდ იმდენად კი არ არის ყოვლობა, რამდენადაც ყველაფერია, არამედ იმდენად, რამდენადაც არაფერი აკლია. ის სრულ უხვებას¹¹⁵ წარმოადგენს; ე) ის თვითკმარია, უკვე მთლიანია და ყველაფერი აწმყოში აქვს თანწარმოდგენილი, მის ამ მდგომარეობასა და ბუნებას კი მარადისობა¹¹⁶ გამოხატავს.

4. შეჯამება

ნოეტური სამყარო პლოტინთან საფეხურეობრიობას არ აჩვენებს. ზემოთ განვითარებული მსჯელობის შედეგად წარმოჩნდა, რომ: 1. ნოეტური სამყაროს ფუნდამენტური დიადეები და ტრიადები, ისევე როგორც უმაღლესი გვარები, სხვაობაში ერთმანეთის იგივეობრივნი არიან და განუყოფელ ერთიანობას ქმნიან. პლოტინი მათ შორის სუბორდინაციულ მიმართებას არ უშვებს. 2. ისინი თავიდანვე დანაწევრებულნი არიან სიმრავლედ და ტოტალობის სახე აქვთ. შესაბამისად, ნოეტური სამყაროს ელემენტარულ სტრუქტურას, შედგენილს მარტივი,

¹¹² გონება არის ὁμοῦ πάντα. *Enn.* I 1, 8, 8; III 6, 6, 23; V 3, 15, 21; V 9, 6, 3; V 9, 6, 8; V 9, 7, 12; VI 4, 4, 24-26; VI 5, 5, 17; VI 5, 6, 3; VI 6, 7, 4; VI 7, 33, 9. შდრ. *Anax. Frg.* 1; 14.

¹¹³ *Enn.* V 9, 6, 3-7. 8-9; V 9, 9, 2-3; V 8, 4, 21-23; V 8, 9, 19-20; VI 9, 5, 16. 20-21 და ა.შ.

¹¹⁴ მეცნიერების მაგალითისთვის იხ. *Enn.* III 9, 2, 1; V 9, 6, 4; V 9, 8, 5-7; V 9, 9, 2-3; VI 9, 5, 19.

¹¹⁵ ἰκόρος. შდრ. *Enn.* III 5, 9, 18; III 8, 11, 39; V 1, 4, 8; V 1, 7, 35; V 9, 8, 9 და ა.შ.

¹¹⁶ მარადისობის საკითხს პლოტინი ყველაზე ღრმად და ვრცლად დროისა და მარადისობისადმი მიძღვნილ ტრაქტატში (ქრონოლოგიურად 45-ე) ეხება. აღნიშნული ტრაქტატის კომენტარისთვის იხ. *Beierwaltes* 1967; ასევე, მჭედლიძე 2006, 176-194. ზოგადად, ანტიკურობასა და ადრეული შუა საუკუნეების აღმოსავლურ ღვთისმეტყველებაში დროისა და მარადისობის გაგებისათვის იხ. მჭედლიძე 2006, 22-35.

დაუნაწევრებელი ელემენტებისგან, ექსტრამენტალური არსებობა არ გააჩნია. რეალურად, ნოეტური სამყარო კომპლექსური სტრუქტურის მატარებელია და იდეათა ტოტალობის სახით განხორციელებულ გონებას, ან ნამდვილმყოფს უდრის. ამიტომ, ელემენტარული სტრუქტურა ნოეტური სამყაროს შიგნით რაიმე განცალკევებულ ზენა დონეს, დიფერენცირებული იდეებისგან წარმოქმნილი კომპლექსური სტრუქტურა კი ქვემო დონეს არ ქმნის.

II. ნოეტური სამყაროს იერარქიზაციის კრიტიკა პლოტინთან

პლოტინთან ნოეტური სამყაროს იერარქიზაციის კრიტიკა წარმოდგენილია გნოსტიკოსების წინააღმდეგ მიმართულ II 9 [33]¹¹⁷ ტრაქტატში, კერძოდ, მის მეექვსე თავში. ზოგადად, აქ პლოტინი ეწინააღმდეგება ჰიპოსტასთა გამრავლებას, ჰიპოსტასებს შორის შუამავალი საფეხურების დაშვებას, გონების სხვადასხვა ტიპების ერთმანეთისგან გამიჯვნას და, ბოლოს, ნოეტურ სამყაროში საფეხურებრიობის შეტანას. ეს უკანასკნელი ჩვენთვის ყველაზე საინტერესოა.¹¹⁸ პლოტინი ეხება ფილოსოფოსებს, რომლებმაც, *ტიმოისის* 39 e8-10¹¹⁹-ის საფუძველზე, ნოეტურ სამყაროში მყოფი, გონება და დემიურგი გამოაცალკევს. ის თითოეული ამ ჰიპოსტასის ფუნქციას განმარტავს: მყოფს თავის თავში ყველა მყოფი გარინდებულად ჰყავს, გონება ჭვრეტს, დემიურგოსი კი გეგმავს. პლოტინის გაგებით, პლატონის ამგვარი ინტერპრეტაციები ნოეტურ ჰიპოსტასთა სიმრავლის დაშვებით ისეთ შთაბეჭდილებას აღძრავენ, თითქოს ზუსტად გამოიკვლიეს ნოეტური სფერო, რეალურად კი, სიმრავლით ნოეტურ ბუნებას გრძნობადს ამსგავსებენ, მაშინ როდესაც ზენა სამყაროში, რაც შეიძლება, მცირე რიცხვით არის შემოფარგვლა საჭირო. აქ უკვე მივუახლოვდით პლოტინთან

¹¹⁷ ამ ტრაქტატის განმარტებისთვის იხ. Roloff 1970, 151-226.

¹¹⁸ *Enn.* II 9, 6, 10-32.

¹¹⁹ *Pl. Ti.* 39 e8-10: ἤπερ οὖν σοῦς ἐνούσας ἰδέας τῶ ὄντων ζῶον, οἷα τε ἐνεῖσιν καὶ ὄσα, καθ'οἷον, τοιαύτας καὶ τοσαύτας διανοήθη δεῖν καὶ τὸνδε σχεῖν.

ნოეტური სფეროს იერარქიზაციის კრიტიკის უძირითადეს პუნქტს. ფენომენოლოგიური სამყაროს ხილვით შეზღუდული ცნობიერება შეჩვეულია საგანთა ერთმანეთისგან გამოყოფით არსებობას, რაც მას ნოეტურ სფეროზეც გადააქვს. ამგვარად, ის მატერიალური კატეგორიებით უდგება ზენა სამყაროს და წარმოიდგენს იმას, რასაც რეალობაში შესაბამისი არ ჰყავს. ცნობიერების ამ უნარს პლოტინი ტერმინ *ἐπίνοια*-თი¹²⁰ გამოხატავს. ეპინოეტიკურად მოაზრებულს ექსტრამენტალური არსებობა არ გააჩნია. პლოტინის მიხედვით, სწორედ, ეპინოეტიკურ აზროვნებას ეფუძნება ნოეტური სამყაროს დაყოფა. მაგალითად, VI 2, 7, 7-18-ში პლოტინი მსჯელობს იმის შესახებ, თუ რატომ გამოვაცალკევებთ ერთმანეთისგან მყოფსა და მოძრაობას/სიცოცხლეს, მაშინ როდესაც ისინი ერთობას წარმოადგენენ. ამის მიზეზი ისაა, რომ გრძნობად სამყაროში მათ ერთიანობის სახით არ ვხვდებით. პლოტინის მიხედვით, მათი ერთმანეთისგან გამოყოფა მხოლოდ ეპინოიას მეშვეობით ხდება, თორემ, რეალურად, მყოფი და სიცოცხლე ერთნი არიან. პლოტინის ლოგიკას რომ მივლიოთ, გრძნობად სამყაროში მყოფი საგანი არ ნიშნავს ცოცხალ საგანს, მაგრამ ყოველი ცოცხალი საგანი მყოფია. შესაბამისად, აქ ყოფნა უნივერსალურობის უფრო მაღალ ხარისხს ფლობს, ვიდრე სიცოცხლე, რამაც, შესაძლოა, ცნობიერებას ნოეტურ სფეროში სიცოცხლის მყოფისადმი დაქვემდებარებისკენ¹²¹ უბიძგოს, თუმცა, პლოტინის გაგებით, ეს იქნება არა რეალური მოცემულობა, არამედ მხოლოდ წარმოდგენილი. ასევე, V 9, 8, 19-21-ში მყოფსა და გონებას შორის მიმართების განხილვისას, პლოტინი აღნიშნავს, რომ ჩვენი ეპინოეტიკური აზროვნება თიშავს მათ ერთმანეთისგან, რადგან ადამიანის გონება დამანაწევრებელია (ὁ μειζῶν νοῦς) და განსხვავდება იმ არადამანაწევრებელი გონებისგან, რომელიც მყოფის და ყველაფრის იგივეობრივია.

¹²⁰ იხ. პლოტინთან *ἐπίνοια*-ს ხსენების ადგილები: II 9, 1, 53; IV 4, 6, 14; V 8, 7, 8; V 9, 5, 11; V 9, 8, 9. 12; V 9, 8, 19; VI 2, 13, 28; VI 2, 7, 7-8. 19. პლოტინთან *ἐπίνοια*-ს გაგების შესახებ იხ. Kobusch 1987, 37-42. ეპინოეტიკური აზროვნების შესახებ იხ., ასევე, დოლიძე 2011, 163-173.

¹²¹ შდრ. მაგ. Procl. *Elem. theol. prop.* 57; 60; 101.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ნოეტური სამყაროს იერარქიზაციის მთავარი სისუსტე იმაში მდგომარეობს, რომ ის, სავარაუდოა, გრძნობადი სამყაროს გამოცდილებაზე იყოს დაფუძნებული და ადამიანის ეპინოეტიკური აზროვნების შედეგს წარმოადგენდეს. თუმცა, იერარქიზაციას თავისი უპირატესობებიც აქვს: 1. თუ ნოეტური სამყარო მხოლოდ იდეათა ტოტალობის სახით არის მოცემული და უფრო მარტივ საფეხურებს თავის თავში არ შეიცავს, მაშინ აუცილებლად ჩნდება კითხვა, როგორ შეიძლება აბსოლუტური ერთიდან პირდაპირ იდეათა დიფერენცირებულ სიმრავლეზე გადასვლა. ნოეტურ სფეროში უნივერსალურობისა და სიმარტივის ხარისხის მიხედვით სხვადასხვა იერარქიული საფეხურის გამოყოფამ ეს პრობლემა უნდა მოხსნას. შესაბამისად, უმაღლესი ერთიდან იდეებზე გადასვლა უფრო თანმიმდევრული გახდება; 2. იერარქიზაცია უზრუნველყოფს ნოეტური რეალობის შიდა განვითარების, ონტოგენეზის, ეტაპობრივ ასახვას. მისი მეშვეობით, შესაძლებელია, შედარებით ზუსტად და დეტალურად იქნეს გამოკვლეული ნოეტური სფეროს შიდა კონსტრუირების მექანიზმი.¹²² როგორც ჩანს, ჩამოთვლილი უპირატესობები ჰქონდა პლოტინის მხედველობაში, როდესაც VI 6 [34] რიცხვებისადმი მიძ-

¹²² ამ მხრივ, პროკლესთან ნოეტური სფერო სტრუქტურირებულია ὄν(οντόν)–ζαή(οντόν ἄμα καὶ νοερόν)–νοῦς(νοερόν) სუბორდინირებული ტრიადის სახით. ტრიადის თითოეული წევრი, თავის მხრივ, დანარჩენ წევრებს შეიცავს (ოღონდ თავისებურად. შდრ. *Elem. theol. prop.* 103) და კვლავ ტრიადულადაა სტრუქტურირებული, რის შედეგადაც ცხრა დონე მიიღება: I. (1¹) ნოეტური მყოფი – (2¹)ნოეტური სიცოცხლე–(3¹)ნოეტური გონება – II. (1²) ნოეტურ-ნოეტური მყოფი–(2²)ნოეტურ-ნოეტური სიცოცხლე–(3²)ნოეტურ-ნოეტური გონება – III. (1³) ნოეტური მყოფი–(2³)ნოეტური სიცოცხლე–(3³)ნოეტური გონება. ნოეტური მყოფი, იგივე თვითმყოფი, ყველაზე მარტივ და უნივერსალურ დონეს წარმოადგენს. ის არადიფერენცირებულია და სიმრავლეს ფარულად შეიცავს; სიცოცხლის ძალის მეშვეობით მყოფის პირველი დიფერენციაცია ხდება, რასაც ნოეტურ გონებაში, რომელიც *ტიმოოსის* პარადიგმასა და თვითცოცხალს შეესაბამება, ოთხი პრიმორდიალური ფორმის გამოყოფა მოსდევს. ამ ოთხი ფორმის შემდგომი დიფერენცირება უკავშირდება ნოეტურ გონებას, ანუ *ტიმოოსის* დემიურგს, რომელიც იდეათა მთელ სიმრავლეს საბოლოოდ დიფერენცირებული წესით შეიცავს. ნოეტურ ღმერთებს პროკლე *პლატონური თეოლოგიის* მესამე წიგნში განიხილავს, ნოეტურ-ნოეტურ ღმერთებს მეოთხე წიგნი ეთმობა, ნოეტურს კი – მეექვსე. ზოგადი მიმოხილვისთვის იხ. Opsomer 2000, 351-372; van Riel 2017, 73-98; D’Hoine 2017, 98-121.

ღვნილ ენეადაში ნოეტურ რეალობაში აშკარა იერარქიზაცია დაუშვა.

III. ნოეტური სამყაროს იერარქიზაცია პლოტინთან

ყოველი წინააღმდეგობისა და კრიტიკის მიუხედავად, პლოტინთან ჩანს ნოეტური სფეროს იერარქიზაციის და მის შიგნით სუბორდინირებული ტრიადის დამუშავების ტენდენცია, რაზეც ჯერ კიდევ ღოდსი, ბოიტლერი¹²³ და კრემერი მიუთითებდნენ.¹²⁴ თანამედროვე კვლევაში ამ კუთხით ორ ნაშრომზე შეიძლება ყურადღების გამახვილება. ესენია ლორან ლავოს 2014 წელს გამოქვეყნებული სტატია, სახელწოდებით *The Primary Substance in Plotinus' Metaphysics: A Little Known Concept*, და ქრისტოფ ჰორნის 1995 წლის ვრცელი შრომა *Plotin über Sein, Zahl und Einheit: Eine Studie zu den systematischen Grundlagen der Enneaden*.

ლავოს ზემოაღნიშნული სტატია ეთმობა VI 2 [43], 14 და 19 თავების ანალიზს, რის შედეგადაც ის, როგორც თავად აღნიშნავს, საყოველთაოდ აღიარებული შეხედულების საპირისპიროდ, მიდის დასკვნამდე, რომ პლოტინთან ნოეტური სამყაროს შიგნით იერარქია არსებობს. ლავო, VI 2 [43], 14 და 19 თავების განმარტებაზე დაყრდნობით, გამოყოფს ნოეტური სამყაროს ორ დონეს: (1) პირველი არსისა (πρώτη οὐσία) და უნივერსალური გონების დონე. ის მყოფის უნივერსალურ, ფუნდამენტურ სტრუქტურას ქმნის და ხუთი უმაღლესი გვარის კომბინაციას წარმოადგენს. ამ დონეზე სახეობრივი განსხვავებები ჯერ კიდევ არ მოქმედებს; (2) მეორე დონე იდეათა სამყაროა. ამ დონეზე პირველადი დონის დანაწევრება, პარტიკულარიზაცია და დიფერენციაცია ხდება ცალკეულ ეიდოსებად და გონებებად.

¹²³ ბოიტლერმა ნეოპლატონიზმის ისტორიის კვლევისთვის უმნიშვნელოვანეს ამოცანად დასახა დადგენა იმისა, თუ რამდენად შეიძლება მოექვებოდეს გვიან ნეოპლატონიზმში ჰიპოსტასთა გამრავლებას საყრდენი პუნქტები პლოტინთან. შდრ. Beutler 1957, 224: "eine für die Geschichte des Neuplatonismus überaus wichtige und vordringliche Aufgabe wäre es festzustellen, inwiefern doch bei aller Entwicklung der Hypostasenlehre zur Pluralität immer noch im späteren Neuplatonismus Anhaltspunkte in den Lehrschriften Plotins gefunden wurden".

¹²⁴ Dodds 1963, 252; Beutler 1957, 215, 224; Kremer 1966, 204-205.

შესაბამისად, სახეობრივი განსხვავებები ჰირველად, სწორედ, აქ შემოდის. ამ დონეს ლავო ცალკეული არსებებისა და გონებების დონედ მოიხსენიებს.¹²⁵ ლავოს ჰოზიციას მეტად ორიგინალურად მიიჩნევს, თუმცა გადაჭრით უწინააღმდეგება რიკარდო კიარადონა, რომლის სტატიაც (*Are There Qualities in Intelligible Being? On Plotinus VI. 2 [43] 14*), ასევე, VI 2 [43], 14-ის ანალიზს ეხება. მისი მტკიცებით, ნოეტურ სამყაროში ეიდოსები წარმოიქმნება მყოფის, რომელიც შემდგომ კი არ ხდება მრავალი, არამედ თავიდანვე ერთი-მრავალია (VI 2, 15, 13-14) ინტერნალური სპეციფიკაციისა და დიფერენციაციის გზით.¹²⁶

ვეთანხმებით კიარადონას თვალსაზრისს და ვფიქრობთ, რომ VI 2 [43] ტრაქტატში ნოეტური სფეროს იერარქიზაცია გამოკვეთილი არაა. ამის დასამტკიცებლად, ჩვენი მხრივ, ყურადღებას გავამახვილებთ სამ ადგილზე (VI 2, 19, 10-11. 21, 1-2. 22, 9-12). VI 2 [43] ტრაქტატის ბოლოს, უმაღლესი გვარების გარჩევის შემდეგ, პლოტინი ორჯერ სვამს კითხვას¹²⁷, თუ როგორ ქმნიან გვარები ყოველ არსებულ ეიდოსს და როგორ აწარმოებს ერთად მგები გონება ცალკეულ საგნებს. საინტერესო ისაა, რომ პლოტინი ამ კითხვებს, რეალურად, თითქოს პასუხს არ სცემს. ის აღწერს, თუ რა დიდებული და განუზომელია გონება და როგორ ნაწევრდება შინაგანად არსთა სიმრავლედ (VI 2, 21 თავი), თუმცა რატომ ხდება ეს, ნათლად არ იკვეთება. ვფიქრობთ, ამ საკითხს, უმთავრესად, ორგვარი ახსნა შეიძლება მოეძებნოს: (1). ნოეტურ სფეროში გამოიყოფა მარტივი და უნივერსალური დონე (ან დონეები), რომლიდან გამოსვლის და რომლის ერთიანი შინაარსის დანაწევრების შედეგადაც განიხილება იდეათა დიფერენცირებული სიმრავლე. ასეთ შემთხვევაში ნოეტური სამყაროს სიმრავლედ დასახსვრა ხორციელდება ვერტიკალური გზით, შესაბამისად, მას აუცილებლად იერარქიული წყობა აქვს; (2) ნოეტური სამყაროს სიმრავლედ დასახსვრა ხდება ჰორიზონტალური, ინტერნალუ-

¹²⁵ Lavaud 2014, 384.

¹²⁶ Chiaradonna 2016, 62.

¹²⁷ *Enn.* VI 2, 19, 10-11: πῶς γένη πάντα ὄντα εἶδη ποιεῖ; VI 2, 21, 1-2: πῶς οὖν μένων αὐτὸς ἐν τῷ λόγῳ τὰ ἐν μέρει ποιεῖ;

რი გზით. ასეთ შემთხვევაში ნოეტური სამყარო, ერთი მხრივ, ერთიანია და იერარქიულ საფეხურებს არ შეიცავს, მეორე მხრივ კი, თავისი ბუნებით სიმრავლეს წარმოადგენს და თავიდანვე სიმრავლის სახით არის მოცემული. ამიტომაც, მიმდინარეობს მისი დანაწევრება არა ზემოდან ქვემოთ, საფეხურებრივად, არამედ ჰორიზონტალურად, ერთი და იმავე ბუნების შიგნით. აქ პრობლემას ის ქმნის, რომ აბსოლუტური ერთიდან პირდაპირ იდეათა დიფერენცირებულ სიმრავლეზე გადავდივართ. საკითხის პლოტინისეული გადაწყვეტა VI 2 [43]-ში, როგორც ტრაქტატების აბსოლუტურ უმეტესობაში, მეორე ვარიანტისკენ იხრება. ეს, საბოლოოდ, დასტურდება VI 2, 22, 9-12¹²⁸ მონაკვეთით. პლოტინი აქ მის მიერ ორგონის დასმულ კითხვას რეალურ პასუხს აძლევს: ვინაიდან გონება ერთიდან სიმრავლის სახით გამომდინარეობს და „სხვის“ ბუნება თავისთან ჰყავს, ერთად მყოფი მრავალი ხდება. ერთი გონება, რომელიც, ამასთან, მრავალია, აუცილებლობით აწარმოებს მრავალ გონებას. მაშასადამე, პლოტინისთვის სიმრავლედ დანაწევრებულ გონებაზე იერარქიულად მაღლა მდგომი დაუნაწევრებელი გონება არ არსებობს, რადგან გონება თავისი ბუნებით თავიდანვე დიფერენცირებული სიმრავლეა.

ნოეტური სამყაროს იერარქიზაცია პლოტინთან, აშკარად, VI 6 [34]¹²⁹ ტრაქტატში იკვეთება¹³⁰. ზემოთ ნახსენები ქრისტოფ ჰორნის ნაშრომის მნიშვნელოვანი ნაწილი, სწორედ, VI 6 [34] ენეადის კომენტირებასა და დაწვრილებით ანალიზს ეთმობა. მეცნიერის თვალსაზრისით, პლოტინს რიცხვის სუბსტანციურობის დასამტკიცებლად დასჭირდა, ნოეტური სამყარო ისე დაესტრუქტურირებინა, რომ თავისთავად აღებული რიცხვი პირველ ადგილზე აღმოჩენილიყო. ამ ამოცანის გადაჭრას ემსახურება, *ტიმოქსის* 39e-ზე დაყრდნობით, ὅν-νῶν-ζῶν ტრია-

¹²⁸ *Enn.* VI 2, 22, 9-12: ὁ δὲ νῶνς οὐτος ... ἅτε ὦν ἐξ ἑνὸς πολλὰ καὶ τὴν τοῦ θαιέρου φύσιν συνῶσαν ἔχων, εἷς πολλὰ γίνεται. εἷς δὲ νῶνς καὶ πολλὰ ὦν καὶ τὸν πολλοὺς νῶνς ποιεῖ ἐξ ἀνάγκης τῆς τοιαύτης.

¹²⁹ ამ ტრაქტატისა და რიცხვის პლოტინისეული თეორიის გაგებისთვის იხ. *Loceva* 1928; *Orsi* 1952, 137-174; *Pépin* 1979, 197-208; *Horn* 1995, 150-290; *Nikulín* 1998, 85-102; *Slaveva-Griffin* 2009.

¹³⁰ იმავეს მიუთითებს *დოდსი*. იხ. *Dodds* 1963, 253

დის სუბორდინირებულად შემოყვანა.¹³¹ საბოლოოდ, ჰორნი მიდის დასკვნამდე, რომ პლოტინი, ჰიპოსტასების გამრავლებისგან თავისი ცნობილი თავდაცვის მიუხედავად, ყოველი ტიპის რიცხვისთვის შესაბამისი ადგილის მისაჩენად ნოეტური სამყაროს იერარქიზაციას მიმართავს. მეცნიერის აზრით, გვიანი ნეოპლატონიზმის ჰიპოსტასების გამრავლება უკვე პლოტინთან განხორციელდა.¹³² ქვემოთ VI 6 [34] ტრაქტატიდან შესაბამის პასაჟებზე გამახვილდება ყურადღება.

1. VI 6, 8, 1-7: პლოტინი, როგორც ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე, ერთმანეთთან აიგივებს თვითცოცხალს, გონებას და ჭეშმარიტ არსს (ἀπταξῆσιν καὶ νοῦν καὶ οὐσίαν ἢ ὄντως). ამ ერთ ბუნებას თავის თავში ჰყავს ყველა ცოცხალი არსი, მთლიანი რიცხვი, თავისთავადი სამართლიანობა, მშვენიერება და სხვა დანარჩენი. შემდეგ ის თითქოს მიჯნავს თავს ძველი პოზიციისგან და ცდილობს, ახლებურად წამოჭრას საკითხი. მისი სიტყვებით, შეძლებისდაგვარად, გამოკვლეული და აღმოჩენილი უნდა იქნეს, ჩამოთვლილ საგანთაგან თითოეული როგორ წარმოადგენს ცალკეულ და განსაზღვრულ მყოფს.

2. VI 2, 8, 17-21: აქ ὄν/οὐσία-νοῦν-ζῆσιν ტრიადა უკვე იერარქიული სახით შემოდის. პლოტინის თქმით, მყოფი პირველ ადგილზე უნდა იყოს მოთავსებული, ვინაიდან პირველია, შემდეგ – გონება და, ბოლოს, ცოცხალი. ცოცხალი უკვე ყველაფერს შეიცავს, გონება კი, რომელიც მეორეა, მყოფის ენერგიას წარმოადგენს. თავისთავადი რიცხვი, რომელსაც პლოტინი ეძიებს, არცერთი მათგანის დონეზე არ შეიძლება იყოს მოცემული.

3. VI 6, 9, 22-31: პლოტინის თქმით, მყოფების დათვლა მათი წარმოშობის მომენტში არ მომხდარა, არამედ მათი ოდენობა მანამდე (რა თქმა უნდა, დროში მიმდინარე პროცესი არ იგულისხმება) უკვე ცხადი იყო. ამდენად, მთლიანი რიცხვი (πᾶς ὁ ἀριθμός) თვითონ მყოფებამდე იყო მოცემული. ამის შემდეგ პლოტინი თავისთავადი რიცხვის მდებარეობას ეხება. ის არსებობდა მყოფში, ოღონდ არა როგორც მყოფის რიცხვი. მყოფი ჯერ კიდევ ერთი იყო, მაგრამ რიცხვის ძალა ჰიპოსტასირდა,

¹³¹ Horn 1995, 221-222.

¹³² Horn 1995, 284.

მყოფი დაანაწევრა და თითქოს სიმრავლის წარმოსაქმნელად სამშობიარო ტკივილები მოუმზადა. ამჟამად, რომ აქ მყოფი გულისხმობს ჯერ კიდევ არადიფერენცირებულ და დაუნაწევრებელ ყოფნას,¹³³ რომელიც თავის თავში პოტენციურად შეიცავს ყველაფრის ოდენობას, რაც ამავდროულად ყოველი მყოფის მშობელ ძალას უდრის. შემდეგ ეტაპზე ეს ძალა გამოდის თავისი წყაროდან, ჰიპოსტასირდება და, როგორც ჩანს, კვლავ უბრუნდება მას, იმისთვის, რათა დაანაწევროს და ნოეტური სფეროს შიგნით ახალი, უფრო კომპლექსური დონე აწარმოოს. ამგვარად, რიცხვი ვლინდება ერთგვარ შუამავლად ნოეტური რეალობის სხვადასხვა დონეებს შორის. პლოტინი ერთმანეთისგან მიჯნავს მყოფს, გონებას და ცოცხალს და თითოეული მათგანის ბუნებას უკვე რიცხვთან მიმართებით განსაზღვრავს. მყოფი ერთიანი რიცხვია (ἀριθμὸς ἴσῃς), გონება – თავის თავში მოძრავი რიცხვი (ἀριθμὸς ἐν ἑαυτῷ κινούμενος), ცოცხალი კი – მომცველი რიცხვი (ἀριθμὸς περιέχων).¹³⁴ სავარაუდოა, რომ მყოფი მარტივი, ერთიანი ყოფნას წარმოადგენს, რომელშიც რიცხვი ჯერ კიდევ „ჩამქრალი“ და, ამიტომ, ერთიანია; გონება პირველმყოფში მდებარე ძალის აქტუალიზაციის, სიცოცხლეში მოსვლისა და ამოძრავების შედეგია, რის გამოც მის დონეზე რიცხვი იკვეთება და თავის თავში იწყებს ტრიალს; ცოცხალი გონებაზე მეტადაა დანაწევრებული და უკვე ყოველ მყოფს ფარავს, რის კვალიადაც, მასში რიცხვი განვრცობილად და მომცველად ავლენს თავს.

4. VI 6, 15, 8-24: აქ პლოტინი მყოფის, გონებისა და ცოცხალი არსების შინაარსს გამოკვეთს. ცოცხალში იმყოფება ცოცხალ არსებათა მთელი ოდენობა. პლოტინი მაგალითად ასახელებს ადამიანს. მაშასადამე, ცოცხალი უკვე იმდენადაა პლურალი-

¹³³ ემილსონი აღნიშნავს, რომ ὅς ტერმინის ამგვარი გამოყენება არის საკმაოდ უჩვეულო, ვინაიდან პლოტინთან მყოფი, როგორც წესი, აზროვნების აქტივობასთან გადაჯაჭვულ სიმრავლეს წარმოადგენს. Emilsson 2007, 156-157.

¹³⁴ პლოტინის პოზიციას აკრიტიკებს პროკლე, რომლის მიხედვითაც, ნოეტური გონების, ანუ თვითცოცხალის, დონეზე ეიდოსთა დიფერენცირებული სიმრავლის დაშვება არ შეიძლება. საინტერესოა, რომ პროკლე პლოტინის ტრიალის საშივე წევრს საკუთრივ ნოეტურ დმერთებს მიაკუთვნებს და არა, ვთქვათ, ნოეტურ-ნოურულს ან ნოურულს. იხ. Procl. Theol. Plat. IV 32 თავი, ასევე, In T. 427, 6-20.

ზებული, რომ გრძნობად სამყაროს რიცხოვრივად შეესაბამება. სწორედ ამიტომ უნდა მიუჩენდეს მას პლოტინი მესამე ადგილს ინტელიგიბილური სამყაროს იერარქიაში. გონება ყველა გონებას შეიცავს. მასში, აგრეთვე, არიან მისი ისეთი ენერგიები, როგორებიცაა სამართლიანობა, გონიერება, სხვა დანარჩენი სიქველევები და მეცნიერება. მყოფის შინაარსი უკვე რიცხვით განისაზღვრება. ნათელია, რომ აქ პლოტინი ნოეტური იერარქიის საფეხურებს მათი შინაარსის უნივერსალურობის მიხედვით ასაჩინობს. ადამიანის ეიდოსი ცოცხლის დონეზეა, მეცნიერება და სიქველევები გონებაში თავსდება, ყველაზე აბსტრაქტული რიცხვი კი პირველმყოფში არსებობს.

5. VI 6, 17, 35-39: აქ პლოტინი პირდაპირ მყოფის, გონებისა და ცოცხალი არსების რანგზე (τάξις) იწყებს საუბარს. გონება რანგობრივად თვითცოცხალზე მაღლა და მყოფზე დაბლა დგას.

6. VI 6, 18: ტრაქტატის უკანასკნელ მეთვრამეტე თავში პლოტინი სათითაოდ, ერთმანეთისგან გამოყოფილად ახასიათებს ცოცხალ არსებას, გონებასა და მყოფს. მსჯელობა იწყება ცოცხალი არსებით და სრულდება ნოეტური რეალობის შიგნით უმაღლესი, პირველმყოფის, დონით, რომელიც ერთთან ყველაზე ახლოს დგას. მყოფი ერთადერთია, რომელსაც თავისი თავიდან აქვს ყოფნა და თვითკმარია.¹³⁵

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, VI 6 [34] ტრაქტატში ნოეტური სამყაროს სტრუქტურა სამწევროვანი იერარქიის¹³⁶ სახეს იძენს. პირველ დონეს ქმნის მარტივი, ერთიანი, არადიფერენცირებული ყოფნა; მეორეს – მყოფის ენერგია, ანუ საკუთარ თავზე მოაზროვნე გონება, რომელშიც ჯერ კიდევ არაა გამოყოფილი არსებულ საგანთა ეიდოსები; მესამეს კი – თვითცოცხალი. სწორედ, ეს უკანასკნელი წარმოადგენს გრძნობადი სამყაროს მოდელს.

¹³⁵ *Enn.* VI 6, 18, 44-45. 52-53.

¹³⁶ უცნაურია ის, რომ ამ იერარქიაში გონება მეორე ადგილს იკავებს, მაშინ როდესაც გვიან ნეოპლატონიზმში გონითსაწვდომი ტრიადა ὁ-ζαή-νοῦ-ის ფორმით დამკვიდრდა. თუმცა, ეს საკითხი უკვე ცალკე კვლევას მოითხოვს.

VI 6 [34] ტრაქტატში ნოეტური სამყაროს სტრუქტურის სამწვეროვან იერარქიად წარმოდგენით პლოტინი, აშკარად, ეწინააღმდეგება წინა ენეადებში გატარებულ პოზიციას. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ VI 6 [34] ქრონოლოგიურად უშუალოდ მოსდევს ჩვენს მიერ წინა თავში განხილულ II 9 [33] ტრაქტატს, რომელშიც პლოტინი, ზუსტად, *ტიმეოსის* 39 e8-10-ის საფუძველზე, ნოეტური რეალობის გამართვას ეწინააღმდეგებოდა ὁὐσιῶν-δημοσιῶν სუბორდინირებული ტრიადის მიხედვით და ასეთ მცდელობებს ნოეტური სამყაროს გრძნობად სამყაროსთან დაახლოებად აღიქვამდა. საინტერესოა ისიც, რომ მომდევნო ტრაქტატებში ნოეტური რეალობის იერარქიული სტრუქტურის წარმოჩენა, ფაქტობრივად, აღარ ხდება. როგორც ჩანს, VI 6 [34]-ში პლოტინის საკუთრივ მიზანს სულაც არ წარმოადგენდა ნოეტური რეალობის იერარქიულ საფეხურებად სტრუქტურირება. ნამდვილად, მისი მიზანი რიცხვის თავისთავადი, ცალკეული მყოფებისგან დამოუკიდებელი ყოფიერების დასაბუთება და, უკვე შემდგომ, ნოეტური სფეროს თანდათანობით კონსტრუირებაში რიცხვის გადამწყვეტი როლის ჩვენება იყო, რასაც აუცილებლობით მოჰყვა ნოეტური სამყაროს იერარქიზაცია ისე, რომ მასში გამოყოფილი საფეხურები უშუალოდ რიცხვთან მიმართებით იქნა განსაზღვრული.

დასკვნა

ტექსტების აბსოლუტური უმეტესობა მხარს უჭერს შეხედულებას, რომლის მიხედვითაც, ნოეტური სამყაროს სტრუქტურა პლოტინთან ერთიანია და იერარქიულ საფეხურებს არ შეიცავს. შესაბამისად, წინამდებარე ნაშრომის პირველ თავში წარმოჩინდა, რომ: 1. პლოტინისთვის ὁὐσιῶν – ჯაή/σίησις – ὁσιῶν/ῥοσιῶν ტრიადის წევრები განუყოფელ ერთიანობას ქმნიან. მყოფი უდრის სიცოცხლეს და გონებას და მათგან განცალკევებულად არ უნდა მოიაზრებოდეს; 2. მეორე მხრივ, ნოეტური რეალობის შიგნით თითოეული მათგანის შინაარსი ყოველთვის დიფერენცირებულ ტოტალობად არის წარმოდგენილი. მყოფი ყოველი მყოფის, ანუ ეიდოსის, მომცველ მთლიანობას გულისხმობს, გონება – ყოველი გონების, სიცოცხლე კი – ყოველი

ცოცხალი არსების. ისინი ერთმანეთს ემთხვევა. ყოვლისმომცველი ნამდვილმყოფი იგივეობრივია გონების და თვითცოცხალის. ნოეტური სამყაროს სტრუქტურა მათ ერთობაზე დაიყვანება. შესაბამისად, ნოეტურ სამყაროში ცალკეულ იდეებად დაუნაწევრებელი საფეხური არ არსებობს.

წინამდებარე ნაშრომის მეორე თავში განხილულ იქნა ნოეტური სამყაროს იერარქიზაციის კრიტიკა პლოტინთან. პლოტინისეული კრიტიკის უძირითადესი პუნქტი იმაში მდგომარეობს, რომ ნოეტურ სამყაროში საფეხურების გამოყოფა ადამიანის ეპინოეტიკური აზროვნების ნაყოფია, რომელსაც ექსტრამენტალური რეალობა არ გააჩნია. ამავე თავში განისაზღვრა ნოეტური სფეროს იერარქიზაციის უპირატესობები. ნოეტურ სფეროში საფეხურების გამოყოფა შესაძლებელს ხდის უმაღლესი ერთიდან იდეათა დიფერენცირებულ ტოტალობაზე თანმიმდევრულ გადასვლას.

ნაშრომის მესამე თავში, VI 6 [34] ტრაქტატის საფუძველზე, წარმოჩნდა პლოტინთან ὁὐ-νοῦ-ζῶον სამწევროვანი იერარქიის ფორმით ნოეტური რეალობის სტრუქტურირება. პირველ საფეხურს არადიფერენცირებული ყოფნა ქმნის, მეორეს – გონება, როგორც მყოფის ენერგია, მესამეს კი – იდეათა დიფერენცირებულ ტოტალობად რეალიზებული ცოცხალი არსება. ზემოთქმული, ამკარად, არ უნდა წარმოადგენდეს პლოტინის ჩვეულ პოზიციას, მით უმეტეს, რომ ის შემდგომი პერიოდის ტრაქტატებშიც აღარ მეორდება. როგორც ჩანს, ნოეტური სამყაროს სტრუქტურირება ὁὐ-νοῦ-ζῶον სუბორდინირებულ ტრიადად პლოტინისთვის იყო ერთჯერადი აქტი, რომელიც ერთ განსაზღვრულ მიზანს ემსახურებოდა. რიცხვებისადმი მიძღვნილ VI 6 [34] ტრაქტატში მას სჭირდებოდა ცალკეულ მყოფ საგანთან დაუკავშირებელი, თავისთავადი რიცხვის დაშვების აუცილებლობის ჩვენება და რიცხვის მუშევრებით ნოეტური სამყაროს კონსტრუირების თანმიმდევრული ასახვა, რაც ნოეტურ სფეროში საფეხურეობრიობის შეტანის გარეშე ვერ განხორციელდებოდა.

ბიბლიოგრაფია:

წყაროები:

Alcinoos. 1990. *Enseignement des doctrines de Platon*. Introduction, texte établi et commenté par John Whittaker. Paris: Les Belles Lettres.

Aristoteles. 1924. *Metaphysica*. 2 vols. Ed. W. D. Ross. Oxford: Oxford University Press.

Aristoteles. 1949. *Categoriae et liber de interpretatione*. Ed. L. Minio-Paluello. Oxford: Clarendon Press.

Aristoteles. 1956. *De anima*. Ed. W. D. Ross. Oxford: Oxford University Press, 1956.

Die Fragmente der Vorsokratiker. 1951-1952⁶. 2. Bde. Hrsg. H. Diels und W. Kranz. Berlin: Weidmann.

Platon. 1990. *Werke in acht Bänden*. Griechisch und Deutsch. Herausgegeben von Gunther Eigler. Bearbeitet von Dietrich Kurz. Griechischer Text von Léon Robin, Auguste Diès and Joseph Souilhé. Deutsche Übersetzung von Friedrich Schleiermacher und Dietrich Kurz. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Plotini *Opera* (editio minor). 1964-1982. t. I-III. Ed. Paul Henry et Hans-Rudolf Schwyzer. Oxford: Clarendon Press.

Proclus. 1864. *In Platonis Parmenidem commentaria*. Ed. V. Cousin. Paris. [repr. Hildesheim: Olms, 1961].

Proclus. 1903-1906. *In Platonis Timaeum commentarii*, 3 vols. Ed. E. Diehl. Leipzig: Teubner.

Proclus. 1963. *The Elements of Theology*. A revised Text with Translation, Introduction and Commentary, edited by Eric R. Dodds. Oxford: Clarendon Press.

Proclus. 1968-1997. *Théologie Platonicienne*, t. 1-6. Texte établi et traduit par H. D. Saffrey et L. G. Westerink. Paris: Budé.

თარგმანები:

ნეოპლატონური ფილოსოფია: პლოტინი და იამბლიქოსი. 2009. ტექსტები, თარგმანი, განმარტებები ლელა ალექსიძის თბილისი: ლოგოსი.

Plotin. 1956-1971. *Schriften*. 6 Bände. Übersetzt von R. Harder, Neubearbeitung mit griechischem Lesetext und Anmerkungen, fortgeführt von Richard Beutler und Willy Theiler. Hamburg: Felix Meiner Verlag.

Plotinus. 1966-1988. *Enneads*. 7 volumes. With an English Translation by A. H. Armstrong. Cambridge/Massachusetts/London: The Loeb Classical Library.

პლოტინი. 2006. „მარადისობისა და დროის შესახებ.“ თარგმანი და შენიშვნები მ. მჭედლიძისა. წიგნში: მ. მჭედლიძე, *მიქაელ ფსელოსის ფილოსოფიური პოზიცია, საზროვნო და პედაგოგიური მეთოდი. დროისა და მარადისობის ურთიერთმიმართების პრობლემისადმი მიძღვნილი ტრაქტატების მიხედვით*, 176-194. თბილისი: ლოგოსი.

პლოტინი. 2015. *ენეადები*. ძველი ბერძნულიდან თარგმნა და წინასიტყვაობა დაურთო ბაჩანა ბრეგვაძემ. თბილისი: Carpe diem.

Plotinus. 2018. *Enneads*. Ed. L. P. Gerson. Cambridge: Cambridge University Press.

გამოკვლევები:

ალექსიძე, ლელა. 2019. *ნეოპლატონიზმი. თავისუფლებისა და ნამდვილი მე-ს ძიებაში*. თბილისი: ლოგოსი.

Abbate, Michele. 2006. "Die Interpretation des Vorsokratikers Parmenides bei Plotin: Die Begründung der Identität von Sein und Denken." *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft* 30: 181-196.

Armstrong, Arthur H. 1940. *The Architecture of the Intelligible Universe in the Philosophy of Plotinus: An Analytical and Historical Study*. Cambridge: Cambridge University Press.

Armstrong, Arthur H. 1960. "The Background of the Doctrine 'That the Intelligibles Are Not Outside the Intellect'." In *Les sources de Plotin (Entretiens sur l'Antiquité classique 5)*, 391-425. Vandœuvres: Foundation Hardt.

Beierwaltes, Werner. 1965. *Proklos. Grundzüge seiner Metaphysik*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beierwaltes, Werner. 1967. *Plotin. Über Ewigkeit und Zeit (Enneade III 7). Übersetzt, eingeleitet und kommentiert.* Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beierwaltes, Werner. 1980. *Identität und Differenz.* Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beierwaltes, Werner. 1985. *Denken des Einen. Studien zur neoplatonischen Philosophie und ihrer Wirkungsgeschichte.* Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beierwaltes, Werner. 1991. *Selbsterkenntnis und Erfahrung der Einheit. Plotins Enneade V 3. Text, Übersetzung, Interpretation, Erläuterungen.* Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beierwaltes, Werner. 2001. *Das wahre Selbst. Studien zu Plotins Begriff des Geistes und des Einen.* Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beutler, Rudolf. 1957. "Proklos." *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* XXIII (1): 183-247.

Blumenthal, H. 1966. "Did Plotinus Believe in Ideas of Individuals." *Phronesis* 2: 61-80.

Chiaradonna, Ricardo. 2016. "Are There Qualities in Intelligible Being? On Plotinus VI. 2 [43] 14." *Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale* 27: 43-63.

D'Hoine, Pieter. 2017. "Platonic Forms and the Triad of Being, Life, and Intellect." In *All From One. A Guide to Proclus*, ed. Pieter d'Hoine and Marije Martijn, 98-121. Oxford: Oxford University Press.

Dillon, John M. 2016. "The Early History of the Noetic Triad." *Colloque Paris* (April): 14-16.

დოლოძე, თინა. 2011. „კაპადოკიელი მამები ადამიანის ეპინოეტიკური აზროვნების შესახებ.“ კრებულში: *ბიზანტინოლოგია საქართველოში* 3, 163-173. თბილისი: ლოგოსი.

Edwards, M. J. 1990. "Porphyry and the Intelligible Triad." *Journal of Hellenic Studies* 110: 14-25.

Emilsson, Eyjólfur K. 2007. *Plotinus on Intellect.* Oxford: Oxford University Press.

Gerson, Lloyd P. 1994. *Plotinus. Arguments of the Philosophers.* London: Routledge.

Gerson, Lloyd P. 1997. "Introspection, Self-Reflexivity, and the Essence of Thinking according to Plotinus." In *The Perennial Tradition of Neoplatonism*, ed. by John J. Cleary, 153-173. Leuven: Leuven University Press.

Gögelein, Simon. 2014. "Der Geist und sein Denken. Zur Rezeption der platonischen megista-gene Lehre bei Plotin und Proklos." *Peitho. Examina Antiqua* 1 (5): 139-161.

Hadot, Pierre. 1960. "Être, Vie, Pensée chez Plotin et avant Plotin." In *Les sources de Plotin*, 107-57. Genève: Foundation Hardt.

Hager, Fritz-Peter. 1970. *Untersuchungen zum Problem der Wesensbestimmung des höchsten Prinzips als Geist oder als Eines in der griechischen Philosophie*. Bern/Stuttgart: Paul Haupt.

Halfwassen, Jens. 2004. *Plotin und der Neuplatonismus*. München: Verlag C. H. Beck.

Halfwassen, Jens. 2006². *Der Aufstieg zum Einen: Untersuchungen zu Platon und Plotin*. Leipzig: K. G. Saur München.

Horn, Christoph. 1995. *Plotin über Sein, Zahl und Einheit: Eine Studie zu den systematischen Grundlagen der Enneaden*. Stuttgart/Leipzig: B.G. Teubner.

Iremadze, Tengiz. 2004. *Konzeptionen des Denkens im Neuplatonismus. Zur Rezeption der Proklischen Philosophie im deutschen und georgischen Mittelalter: Dietrich von Freiberg – Berthold von Moosburg – Joane Petrizi*. Amsterdam/Philadelphia: B. R. Grüner.

ქირია, ანა. 2021. თვითურთის გააზრების ნეოპლატონური პერსპექტივები. თბილისი: პროგრამა „ლოგოსი“.

ქირია, ანა. 2024. ფილოსოფიური ძიების ქრონიკები. თბილისი: აზროვნების აკადემიის გამომცემლობა.

Kiria, Ana. 2021. "The Theory of the Genesis of Nous in Plotinus." In *Héritages platoniciens et aristotéliens dans l'Orient et l'Occident (IIe-XVIe siècles)*, édité par Tiziana Suarez-Nani, Tamar Tsopurashvili, 91-106. Wiesbaden: Reichert Verlag.

Kobusch, Theo. 1987. *Sein und Sprache. Historische Grundlegung einer Ontologie der Sprache*. Leiden: E. J. Brill.

Krämer, Hans J. 1964. *Der Ursprung der Geistmetaphysik. Untersuchungen zur Geschichte des Platonismus zwischen Platon und Plotin*. Amsterdam: Schippers.

Kremer, Klaus. 1966. *Die neuplatonische Seinsphilosophie und ihre Wirkung auf Thomas von Aquin*. Leiden: E. J. Brill.

Lavaud, Laurent. 2014. "The Primary Substance in Plotinus' Metaphysics: A Little Known Concept." *Phronesis* (59): 369-384.

Алексей Фёдорович. 1928. *Диалектика числа у Плотина: Перевод и комментарий трактата Плотина 'О числе'*. Москва: Издание Автора.

Meinhardt, Helmut und Lutz Geldsetzer. 1976. "Idee." In *HWPPh*, Bd. 4, hrsg. von Karlfried Gründer, 55-138. Basel: Schwabe.

Nebel, Gerhard. 1929. "Plotins Kategorien der intelligiblen Welt." *Heidelberger Abhandlungen zur Philosophie und ihrer Geschichte* 18: 1-54.

Nikulin, Dmitri. 1998. "Foundations of Arithmetic in Plotinus: Enn. VI 6 (34) on the Structure and the Constitution of Number." *Méthexis* 11: 85-102.

Nikulin, Dmitri, ed. 2012. *The Other Plato: The Tübingen Interpretation of Plato's Inner-Academic Teachings*. Albany: State University of New York Press.

Nyvt, Mark. 2012. *Aristotle and Plotinus on the Intellect: Monism and Dualism Revisited*. Lanthan, M.D.: Lexington Books.

Opsomer, Jan. 2000. "Deriving the three intelligible triads from the Timaeus." In *Proclus et la Théologie Platonicienne*, éditées par A. Ph. Segonds et C. Steel, 351-372. Paris: Les Belles Lettres.

Orsi, Concetta. 1952. "La dottrina Plotiniana del numero e le sue premesse storiche." *Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia della Università di Napoli* II: 137-174.

Pépin, Jean. 1979. "Platonisme et antiplatonisme dans le traité de Plotin Sur les nombres (VI. 6. [34])." *Phronesis* 24 (2): 197-208.

Reale, Giovanni. 1994. "Struttura paradigmatica e dimensione epocale della metafisica di Aristotele. 'henologia' e 'ontologia' a confronto." In *Aristotele. Perché la metafisica*, a cura di A. Bausola e di G. Reale, 37-57. Milano: Vita e Pensiero.

Roloff, Dietrich. 1970. *Plotin. Die Großschrift III, 8 – V, 8 – V, 5 – II, 9*. Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte. Bd. 8. Berlin: Walter de Gruyter & Co.

Santa Cruz, Maria I. 1997. “L’ exégèse plotinienne des μέγιστα γένη du Sophiste de Platon.” In *The Perennial Tradition of Neoplatonism*, 105-118. Leuven: Leuven University Press.

Schäfer, Christian, hrsg. 2007. *Platon-Lexikon: Begriffswörterbuch zu Platon und der platonischen Tradition*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Schiaparelli, Annamaria. 2010. “Essence and Cause in Plotinus’ Ennead VI. 7 [38] 2: an outline of some problems.” In *Definition in Greek Philosophy*, ed. by D. Charles, 467-492. Oxford: Oxford University Press.

Slaveva-Griffin, Svetlana. 2009. *Plotinus on Number*. Oxford/New York: Oxford University Press.

Sweeney, Leo. 1998. *Divine Infinity in Greek and Medieval Thought*. New York: Peter Lang.

Szlezák, Thomas A. 1979. *Platon und Aristoteles in der Nuslehre Plotins*. Basel/Stuttgart: Schwabe.

Van Riel, Gerd. 2017. “The One, the Henads and the Principles.” In *All from One. A Guide to Proclus*, ed. Pieter d’Hoine and Marije Martijn, 73-98. Oxford: Oxford University Press.

Volkman-Schluck, Karl. 1966³. *Plotin als Interpret der Ontologie Platons*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Wallis, Richard T. 1972. *Neoplatonism*. London: Duckworth.

Wurm, Klaus. 1973. *Substanz und Qualität. Ein Beitrag zur Interpretation der Plotinischen Traktate VI 1, 2 und 3*. Berlin/New York: De Gruyter.

Ana Kiria

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

The structure of the noetic world in Plotinus

Key words: Plotinus, Intellect, Being, Thinking, Hierarchization

The present article aims to gain a clear insight into the nature and structure of the Plotinian Intellect (Nous) occupying the position of a second hypostasis in Plotinus' metaphysical system, while also showing the fundamental differences between the two worlds, the intelligible and the sensible. Pursuing this aim, I proceed in three major steps:

- I. The unity of the noetic world: 1. using a thorough textual analysis, the article first explains the identity of Being (ὄν = νοητόν/ intelligible), intellection or thinking (νόησις), and Intellect (νοῦς) as well as the essence of self-thinking according to Plotinus; 2. the second section concerns the “five greatest kinds”, which Plotinus takes from Plato's *Sophist*: being, motion, rest, sameness, and otherness; 3. the third section leads to an understanding of Nous in its infinite multiplicity and diversity. In this stage, we consequently discuss the immanence of Forms in Intellect.
- II. Plotinian criticism of the hierarchization of the noetic world. Here I am dealing with the Ennead II 9 [33].
- III. Hierarchization of the noetic world in Plotinus. Here I am discussing VI 2 [43] and VI 6 [34] treatises as well as relevant scientific researches concerning these works.